

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
visokošolskega programa**

**DELOVANJE NEVLADNIH ORGANIZACIJ NA
PODROČJU OTROKOVIH PRAVIC**

Janja Skok

Ljubljana, marec 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
visokošolskega programa

**DELOVANJE NEVLADNIH ORGANIZACIJ NA PODROČJU
OTROKOVIH PRAVIC**

Kandidatka: Janja Skok

Številka indeksa: 04031505

Mentor: izr. prof. dr. Marjan Brezovšek

Ljubljana, marec 2009

POVZETEK

Nevladne organizacije (NVO) so organizacije, ki delujejo na številnih področjih uresničevanja človekovih pravic, socialne blaginje, okolja, zdravstva, umetnosti, izobraževanja in podobno, ki jih trg ne more zagotoviti v zadostni meri.

Nevladne organizacije pojmujejo tudi kot organizacije civilne družbe, katerih značilnosti so neprofitnost, prostovoljnost, formaliziranost, zasebnost in javna koristnost.

Civilno družbo sestavljajo državljani, ki v nasprotju z oblastjo v javnosti zastopajo svoje interese, izražajo svoja mnenja in dosegajo skupne cilje.

Nevladne organizacije delujejo na številnih področjih, eno izmed njih je tudi področje otrokovih pravic, kjer se bojujejo proti zlorabi, izkoriščanju in nasilju, proti virusu HIV in AIDS-u ter za zagotavljanje kakovostnega izobraževanja in zaščito otrok. Izvajajo pa tudi razne druge aktivnosti za otroke, kot so razne prireditve, ustvarjalne delavnice ipd.

Tako kot ostale nevladne organizacije se tudi te, ki delujejo na področju otrokovih pravic, soočajo s finančnimi težavami. Sredstva skušajo pridobiti z raznimi akcijami in kampanjami, v zadnjem času pa tudi s prodajo proizvodov.

Njihova vloga postaja v sedanjem času za slovensko družbo vse večja, saj po svojih močeh prispevajo k upoštevanju človekovih pravic in dostojanstva celotne družbe.

Ključne besede:

- nevladne organizacije,
- civilna družba,
- človekove pravice,
- otrokove pravice,
- nevladne organizacije na področju otrokovih pravic.

SUMMARY

Non-profit organizations are organizations dealing with various aspects of human rights, social welfare, environment, health care, arts, education and similar fields which are not provided to an adequate degree on the market.

Non-profit organizations are also referred to as civil society organizations whose characteristics include being non-profit, voluntary, formalized, private and publicly beneficial.

Civil society comprises of citizens who, in contrast to the authorities, represent their interests in public, state their opinion and achieve common goals.

Non-profit organizations cover numerous fields, one of them also being children's rights. Such organizations campaign against child abuse, exploitation, violence, HIV and AIDS, as well as for quality education and protection; in addition, they also organize various additional activities for children, such as numerous events, creative workshops, etc.

Similar to other non-profit organizations, the non-profit organizations for children's rights also deal with financial problems by collecting their means with various actions, campaigns and lately also with the sale of their products.

Their role is becoming more and more important for Slovenia as well because they are doing their best in respecting human rights and dignity of society in general.

Keywords:

- non-profit organizations,
- civil society,
- human rights,
- children's rights
- non-profit organizations for children's rights

KAZALO

POVZETEK	ii
SUMMARY	iii
1 UVOD... ..	1
1.1 IZHODIŠČE DIPLOMSKEGA DELA	1
1.2 NAMEN IN CILJI RAZISKAVE	2
1.3 METODE DE LA IN STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA.....	2
2 NEVLADNE ORGANIZACIJE	3
2.1 POJEM NEVLADNE ORGANIZACIJE	3
2.2 POSLANSTVO NEVLADNIH ORGANIZACIJ	6
2.3 ZNAČILNOSTI NEVLADNIH ORGANIZACIJ	7
2.3.1 Tipologija nevladnih organizacij.....	7
2.3.2 Klasifikacija nevladnih organizacij.....	8
2.3.3 Prednosti in slabosti nevladnih organizacij.....	9
2.4 FINANCIRANJE NEVLADNIH ORGANIZACIJ	10
3 CIVILNA DRUŽBA	12
3.1 POJEM CIVILNE DRUŽBE	12
3.2 ZGODOVINA POJMA CIVILNE DRUŽBE.....	13
3.3 FUNKCIJE CIVILNE DRUŽBE.....	14
3.4 DRŽAVA IN CIVILNA DRUŽBA V SLOVENIJI.....	15
4 ZGODOVINA RAZVOJA NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI.....	16
4.1 ZAČETEK DELOVANJA NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI	16
4.2 DELOVANJE NEVLADNIH ORGANIZACIJ PO DRUGI SVETOVNI VOJNI.....	17
4.3 DELOVANJE NEVLADNIH ORGANIZACIJ V 80. LETIH	19
4.4 DELOVANJE NEVLADNIH ORGANIZACIJ V 90. LETIH	20
4.5 NEVLADNE ORGANIZACIJE DANES	21
4.6 FINANCIRANJE NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI	21

5	ČLOVEKOVE PRAVICE.....	26
5.1	POMEN ČLOVEKOVIH PRAVIC	26
5.2	NASTANEK ČLOVEKOVIH PRAVIC.....	27
5.3	LASTNOSTI ČLOVEKOVIH PRAVIC.....	27
6	OTROKOVE PRAVICE.....	29
6.1	KONVENCIJA O OTROKOVIH PRAVICAH	30
6.1.1	Konvencija o otrokovih pravicah kot pravno zavezujoč dokument.....	30
6.1.2	Cilji konvencije o otrokovih pravicah.....	31
6.1.3	Povzetek pravic iz Konvencije o otrokovih pravicah.....	31
7	NEVLADNE ORGANIZACIJE NA PODROČJU OTROKOVIH PRAVIC.....	33
7.1	UNICEF.....	33
7.1.1	UNICEF v svetu	33
7.1.2	Delovanje	33
7.1.3	Področja delovanja.....	35
7.1.4	Pridobivanje in poraba sredstev.....	37
7.2	UNICEF SLOVENIJA.....	38
7.2.1	Delovanje	38
7.2.2	Namen in cilji.....	38
7.2.3	Področja delovanja.....	39
7.2.4	Programi.....	40
7.2.4.1	Otrokom prijazno UNICEF-ovo mesto.....	40
7.2.4.2	Varne točke	41
7.2.4.3	Varne šole	41
7.2.5	Projekt UNICEF-ove delavnice v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah.....	42
7.2.5.1	Začetki projekta	42
7.2.5.2	Namen in cilji projekta.....	43
7.2.5.3	Teme projekta	43
7.2.5.4	UNICEF-ove delavnice v vrtcih	43
7.2.5.5	UNICEF-ove delavnice v osnovnih šolah.....	44
7.2.5.6	UNICEF-ove delavnice v srednjih šolah	44
7.2.6	Pridobivanje in poraba sredstev.....	45

7.3	ZVEZA PRIJATELJEV MLADINE SLOVENIJE.....	46
7.3.1	Delovanje	46
7.3.2	Namen	46
7.3.3	Cilji.....	47
7.3.4	Programi.....	47
7.3.4.1	Programi za prosti čas in letovanja	48
7.3.4.2	Nacionalna mreža TOM.....	48
7.3.4.3	Otroški parlamenti.....	48
7.3.4.4	Bralna značka	48
7.3.4.5	Raziskovalna dejavnost mladih zgodovinarjev	49
7.3.5	Problemi	50
7.4	MESTNA ZVEZA PRIJATELJEV MLADINE.....	51
7.4.1	Delovanje	51
7.4.2	Cilji.....	52
7.4.3	Vizija	52
7.4.4	Področja delovanja	52
7.4.5	Programi.....	54
7.4.6	Problemi	56
8	ZAKLJUČEK.....	57
	LITERATURA	59
	VIRI.....	61
	VIRI Z INTERNETA.....	61
	VIRI Z INTERNETA: e-mail sporočila.....	61
	DRUGI VIRI Z INTERNETA.....	62
	OSTALI (ANONIMNI) VIRI	62
	SEZNAM TABEL IN GRAFOV.....	63
	SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV.....	64
	IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA	65

1 UVOD

Človekove pravice, (ustavna) demokracija, pravna država ipd. so nedvomno vrednote, ki jih velja ohranjati in razvijati v njihovem vrednostno pozitivnem pogledu. To pa je mogoče le, če posamezniki v zadostni meri in v zadostnem številu spoznamo, da je treba institucionalno raven demokracije in človekovih pravic nujno in nenehno dopolnjevati (komplementirati) s tistimi neinstitucionalnimi moralnimi in duhovnimi vrednotenji, ki upoštevajo, da je vrednota vsak človek (in ne »le jaz sam«) ter da je mogoče to vrednoto ustrezno razvijati in varovati le, če vsak posameznik prispeva k vrednostno pozitivnemu razvoju družbe in obratno (Cerar, 2002, str. 27–28).

Od sprejetja Splošne deklaracije človekovih pravic leta 1948, ko so bile človekove pravice obravnavane kot izključno notranja zadeva držav, do danes smo bili z vsakim novim mednarodnim režimom človekovih pravic priča počasni, a vztrajni eroziji državne suverenosti na tem področju. Pri tem so ključno vlogo odigrale ravno mednarodne nevladne organizacije, izjemen tehnološki napredek na področju telekomunikacij od konca 80. let 20. stoletja pa jim je to samo olajšal (Zagorac, 2002, str. 109).

Delovanje društev, ustanov in zasebnih zavodov na področju človekovih pravic, izobraževanja, okolja, sociale, znanosti, kulture, športa in mnogih drugih področjih je izjemnega pomena za razvoj Slovenije (Črnak - Meglič, 1997, str. 153).

1.1 IZHODIŠČE DIPLOMSKEGA DELA

Osnovna tema diplomske naloge je delovanje nevladnih organizacij na področju otrokovih pravic. Otrokove pravice so bile in bodo tudi v prihodnje prizadevanja za zagotovitev boljšega življenja otrok, v katerem naj bi vsi otroci enakopravno uživali življenje brez prisilnega dela in uživali osnovno človeško dostojanstvo, svobodo in pravičnost.

Leta 1989 je bila sprejeta Konvencija o otrokovih pravicah, ki jo je ratificirala večina držav sveta, med njimi tudi Slovenija, pomeni pa velik korak naprej pri zagotavljanju otrokovih pravic. Države, ki so konvencijo podpisale, so se obvezale, da bodo naredile vse, kar bo v njihovi moči, da bodo izboljšale življenje otrok, jim pomagale do ustreznega zdravljenja, šolanja ter jih zaščitile pred zlorabo in zanemarjanjem.

Otroci pa imajo redko priložnost, da lahko na takšen ali drugačen način izražajo svoja mnenja in interese. Ravno zaradi tega so se na pobudo otrok ustanovili otroški parlamenti, kjer lahko otroci javno spregovorijo, predstavijo svoja mnenja, ideje in dileme o vprašanjih, ki so pomembna v obdobju njihovega odraščanja.

Nobena oblast, politične stranke, določene skupine ali drugi posamezniki nimajo pravice samovoljno posegati oziroma odločati o rojstvu oziroma smrti otrok in o načinu življenja. Vsakemu otroku mora biti zagotovljena njegova telesna in duševna popolnost.

K temu so veliko prispevale nevladne organizacije, ki delujejo na področju otrokovih pravic in s pomočjo katerih lahko tudi otroci vplivajo na podobo celotne družbe.

1.2 NAMEN IN CILJI RAZISKAVE

Glavni namen in cilj mojega diplomskega dela je preučiti ustrezno literaturo s področja delovanja nevladnih organizacij in predstaviti nevladne organizacije, ki delujejo na področju otrokovih pravic, predstaviti njihov pomen, delovanje in področja njihovega delovanja.

1.3 METODE DELA IN STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

Naloga obsega najprej teoretični del nevladnih organizacij, ki temelji na proučevanju literature s tega področja in zajema opredelitev nevladnih organizacij, njihovo financiranje, civilno družbo, zgodovino razvoja NVO v Sloveniji, ter pomen, nastanek in lastnosti človekovih pravic.

Nato bom opisala, kakšen je pomen otrokovih pravic, kako je nastala konvencija o otrokovih pravicah, cilje konvencije in podala kratek povzetek iz te konvencije.

Sledi predstavitev nevladnih organizacij na področju otrokovih pravic, in sicer delovanje UNICEF, Zveze prijateljev mladine Slovenija in Mestne zveze prijateljev mladine Ljubljana. Predstavila bom tudi njihov namen, področje delovanja, programe, projekte, pridobivanje in porabo sredstev ter opis problemov, s katerimi se soočajo pri svojem delovanju.

Na koncu bo sledil še zaključek, kjer bom povzela glavne ugotovitve in možne rešitve.

2 NEVLADNE ORGANIZACIJE

2.1 POJEM NEVLADNE ORGANIZACIJE

Nevladna organizacija je lokalna, nacionalna ali mednarodna skupina, ustanovljena s pravnim ustanovitvenim aktom, jasnim namenom, jasnimi aktivnostmi, z vodilnim telesom, ki je pristojno govoriti v imenu njenih članov. Navadno gre za neprofitno organizacijo, ki ni povezana z vladnimi telesi, zasebnimi podjetji ali političnimi strankami. Njeni cilji so običajno promovirati dobrobit družbe z naslavljanjem družbenih in pravnih problemov in poskusom igrati enako vlogo v razvoju in napredku civilne družbe kot demokratične institucije (Kogovšek, 2005, str. 20).

V Sloveniji ni zakonsko določne opredelitve pojma nevladne organizacije. Obenem ni mogoče najti poenotene uporabe v praksi. V pravnih predpisih, literaturi in javnosti se tako uporabljajo različni izrazi, in sicer nevladna organizacija, civilna družba, neprofitna organizacija, društvo, zavod, ustanova, nepridobitna organizacija, prostovoljna organizacija, zasebna organizacija, organizacija civilne družbe in podobno (Strategija systemskega razvoja nevladnih organizacij v Sloveniji 2003–2008, 2003, str. 7).

Področje delovanja nevladnih organizacij je torej socialni sektor, v katerem rešujejo probleme, kot so lakota, brezdomstvo, onesnaževanje okolja, okoljevarstveni problemi, mamila in nasilje v družini; hkrati organizirajo tudi družbene dejavnosti. Prav tako zagotavljajo nekatere osnovne socialne storitve, kot so izobrazba, umetnost, zdravstveno varstvo ipd., ki jih trg ne more zagotoviti v zadostni meri (Hrovatin, 2002, str. 71).

Za nevladne organizacije je tako v svetu kot tudi v Sloveniji značilna predvsem njihova pestrost oz. mavričnost, ki se kaže v načinih in področjih njihovega delovanja, v stopnji vključevanja prostovoljcev pa tudi v načinih financiranja in upravljanja organizacij. Prav ta mavričnost je v bistvu njihova prednost, saj pomeni večjo inovativnost, fleksibilnost in prilagajanje storitev potrebam uporabnikov ali drugim spremembam v okolju. Ta prednost je lahko hkrati tudi slabost, saj so nevladne organizacije zaradi raznolikega delovanja kot celota širši javnosti manj prepoznavne in večkrat označene kot konfuzne, neurejene in zato nediskutabilne.

Nevladne organizacije nastajajo zaradi skupnih interesov, ki so lahko osredotočeni na eno samo področje, lahko pa so bolj splošne narave in se dotikajo več področij. Njihova narava je tako strokovna, zagovorniška kot tudi politična. Politična je predvsem v smislu javnega opozarjanja na družbene neenakosti in na zahteve po družbenih spremembah. Nevladne organizacije pomenijo organizirane oblike javnosti, ne pa javnosti v celoti (Poročilo o stanju v nevladnem sektorju, 2004, str. 4).

Pojem nevladnih organizacij se v večini držav enači z določenim sektorjem, ki ima v različnih državah različno ime in vsebino (Kamnar, 1999, str. 30):

- **Neprofitni sektor** (angl. *non-profit sector*): za to poimenovanje je značilno poudarjanje, da te organizacije niso ustanovljene zaradi dobička. Če ga ustvarijo, ga morajo porabiti v zvezi z dejavnostjo organizacije oziroma ga ne smejo deliti. Najpogosteje se uporablja v ZDA.
- **Neodvisni sektor** (angl. *independent sector*) poudarja upravljavsko neodvisnost od državnega in profitno usmerjenega sektorja, vendar se lahko te organizacije v določeni meri financirajo iz javnih financ ali s podjetniškimi dotacijami.
- **Dobrodelni sektor** (angl. *charitable sector*): poudarek je na finančnih prispevkih v dobrodelne in humanitarne namene. Te organizacije nimajo lastnih finančnih virov. Značilen je za Veliko Britanijo.
- **Prostovoljni sektor** (angl. *voluntary sector*) poudarja prostovoljno, brezplačno delo, vendar večino dela opravijo stalno zaposleni oziroma plačani profesionalci.
- **Neobdavčeni sektor** (angl. *tax-exempt sector*) poudarja davčno ugodnejši status, ker zagotavlja davčne oprostitve in olajšave.
- **Nevladni sektor** (angl. *nongovernmental sector*) poudarja prosto delovanje, delovanje brez vladnega vpliva.
- **Socialna ekonomija** (angl. *associational sector*) poudarja vlogo institucij, kot so hranilnice, zadruge in razne zavarovalne institucije.
- **Tretji sektor** (angl. *third sector*) poudarja, da poleg države in zasebnega profitnega sektorja obstaja še en sektor, ki je prvima enakovreden. Prav tako pa opozarja, da je za skladen razvoj nujno sodelovanje in povezovanje med vsemi sektorji.

Tudi v svetu obstaja več opredelitev (in vsaka od njih uporablja druge kriterije za razlikovanje nevladnih organizacij od drugih organizacij):

- **Pravna definicija** je zapisana v zakonih različnih držav. Posamezne države pa imajo specifične pravne sisteme in pravno ureditev, zato takšna definicija otežuje primerjavo na mednarodni ravni.
- **Ekonomska definicija** opredeljuje področje glede na vir prihodkov in uvršča med neprofitno-volonterske organizacije tiste, pri katerih več kot polovico prihodkov pokrivajo donacije podpornikov in članov. Problem pri tem je le, da v praksi praktično ni neprofitno-volonterskih organizacij s takšno strukturo prihodkov.
- **Funkcionalna definicija** med neprofitno-volonterske organizacije uvršča tiste zasebne in nevladne organizacije, ki imajo splošno koristne/javne namene. Tudi ta definicija je sporna, ker takšnega razlikovanja ne upoštevajo v vseh državah, zato je njena uporabnost omejena.
- **Strukturalno-operacionalna definicija** za osnovo uporablja več kriterijev. Med neprofitno-volonterske organizacije uvršča tiste organizacije, ki:
  - so formalno ustanovljene in imajo določeno stopnjo organizacijske nepretrganosti;
  - so zasebne, ustanovijo jih nevladni akterji;
  - so neprofitno-distributivne (morebitne presežke prihodkov uporabljajo le za uresničevanje svojega poslanstva in programa);
  - so vodene in upravljane samostojno;
  - vključujejo določeno količino prostovoljnega dela.

Navedeni kriteriji v posameznih organizacijah v resnici variirajo, ne glede na to pa morajo biti pri uvrstitvi organizacije v NVO vsaj v določeni meri navzoči prav vsi (Strategija systemskega razvoja nevladnih organizacij v Sloveniji 2003–2008, 2003, str. 7).

Strukturalno-operacionalna definicija je najširše sprejeta, saj je njena prednost v tem, da zajema širšo množico organizacij in s tem zagotavlja dobro osnovo za primerjavo. Tipi pravnih oseb, ki jih lahko v Sloveniji v skladu s to definicijo uvrstimo med NVO, so društva, fundacije, zasebni zavodi, družbe z omejeno odgovornostjo, zadruga in cerkvene organizacije (ibid.).

Nevladne organizacije se opredeljujejo, zlasti v ZDA, kot tretji sektor (third sector) oziroma kot področje, ki ni ne država ne trg v smislu tržnega gospodarstva, vendar je obema enakovreden. Prav tako se v ZDA uporabljajo opredelitve, kot so prostovoljni sektor (voluntary sector) in neprofitni sektor (nonprofit sector) (Sekula, 2002, str. 3).

Po definiciji Evropske unije naj bi nevladna organizacija imela naslednje značilnosti: neprofitnost, prostovoljnost, formaliziranost, zasebnost in javno koristnost (Poročilo o stanju v nevladnem sektorju, 2004, str. 4).

2.2 POSLANSTVO NEVLADNIH ORGANIZACIJ

Poslanstvo nevladnih organizacij izpolnjuje naslednje funkcije (Oblak, 2004, str. 7):

- **Funkcija zgraditve skupnosti in demokratičnosti:** nevladne organizacije med ljudmi gradijo čut solidarnosti in spodbujajo stike med njimi ter večajo zaupanje, to pa so temeljni gradniki svobode in demokracije. Vključujejo se tudi v procese javnega odločanja in na ta način vplivajo na oblikovanje družbe. Krepijo tudi suverenost in samozavest državljanov, vključno z zavestjo o lastni odgovornosti do skupnosti in družbe kot celote.
- **Varnostna funkcija:** se kaže v smislu, da nevladne organizacije branijo svoje člane in druge ljudi pred močjo državnih aparatov, zasebnih organizacij in večinskih skupin, pa tudi pred posamezniki, ki kršijo norme sprejemljivega ravnanja. Na tak način delujejo kot posredniki med nemočnimi posamezniki in nedotakljivimi velikani.
- **Funkcija izražanja:** nevladne organizacije zagotavljajo prostor posameznikom, v katerem lahko posamezno ali kolektivno izražajo svoja verska, narodnostna, kulturna, idealistična, globalna, regionalna, lokalna, profesionalna in druga prepričanja, mnenja, interese ali izročila.
- **Inovacijska funkcija:** nevladne organizacije se odzivajo na nove pogoje in razmere in ob preizkušanju novih pristopov pogosto eksperimentirajo in ob tem prevzemajo tudi velika tveganja. So pionirji na mnogih področjih, na katerih prve zaznajo probleme, skušajo jih razrešiti in predstaviti svoja spoznanja.
- **Storitvena funkcija:** nevladne organizacije zagotavljajo širok spekter storitev, ki niso namenjene samo članom, ampak celotni družbi. Prevzemajo odgovornost do državljanov, ki bi jo v nasprotnem primeru prevzela država, svoje storitve pa dajejo na voljo na področjih, ki zaradi komercialne komponente niso zanimiva za gospodarski sektor.

2.3 ZNAČILNOSTI NEVLADNIH ORGANIZACIJ

Nevladne organizacije delujejo v smeri javnega interesa oziroma z namenom delovati v uporabnikovo dobro, medtem ko je v profitnem sektorju glavni cilj poslovati z dobičkom. Ni neke jasne meje, ki bi profitni sektor ločila od nevladnega neprofitnega. Obstajajo pa neke praktične značilnosti, po katerih se sektor loči. Gre za legalne ovire, vire pridobivanja sredstev, strukturo zaposlenih in odnos nevladnih organizacij in vodstva le-teh. V osnovi so lahko storitve, ki jih opravlja posamezna nevladna organizacija, popolnoma identične tistim, ki jih opravlja neka profitna organizacija, vendar pa je ekonomsko, pravno in politično okolje, v katerem delujejo te neprofitne organizacije, drugačno (Žnidaršič, 1996, str. 12).

2.3.1 Tipologija nevladnih organizacij

Tipologija pomeni postopek, po katerem se kaj uvršča v določen tip (po Slovarju slovenskega knjižnega jezika, 1995, str. 1398).

Za identifikacijo različnih tipov organizacije obstajajo različna merila, na podlagi katerih lahko organizacijo uvrstimo in napravimo večjo preglednost (Kolarič et al., 2002, str. 25):

- **Merilo temeljnega smisla, cilja obstoja in poslanstva:** organizacije razdelimo na profitne in neprofitne. Profitne so tiste, pri katerih je smisel obstoja in delovanja maksimiziranje profitabilnosti kapitala, neprofitne pa tiste, pri katerih je smisel obstoja delovanje v splošno družbenokoristne namene oziroma v javno dobro. Bistvo javnega dobra je v pravici vseh, da ga uporabljajo v skladu s pogoji, določenimi z zakonom ali predpisom lokalne skupnosti. Tako definirano poslanstvo ne izključuje pridobivanja dobička, izključuje le njegovo distribucijo med ustanovitelje in člane.
- **Merilo ustanovitelja oziroma lastnika:** ustanovitelj oziroma lastnik je lahko država (javne neprofitne organizacije) ali pa zasebne fizične in pravne osebe (zasebne/nevladne organizacije).
- **Merilo ciljne skupine oziroma strank/uporabnikov, ki jim je delovanje organizacije namenjeno:** nanaša se na tako ali drugače formalno-pravno priznani neprofitni status, na podlagi katerega je mogoče vse zasebne neprofitne organizacije razdeliti na dve temeljni skupini: na skupino tistih, ki jim je formalno-pravno priznan status delovanja v javnem interesu, in na skupino tistih, ki delujejo v skupnem interesu svojih članov.

V prvi skupini se najpogosteje nahajajo društva, zasebni zavodi, ustanove, socialna podjetja, verske organizacije in drugo. Znotraj druge skupine – tistih, ki delujejo pretežno v skupnem interesu – pa lahko prepoznamo članske klube in društva, članske zadruge, zbornice in druga poslovna združenja, sindikate, politične stranke itd.

- **Merilo izvajalca dejavnosti organizacije:** tu gre za delitev na tiste, v katerih se dejavnosti v celoti izvajajo z zaposlenimi v organizacijah (profesionalizirane neprofitne organizacije), in na tiste, ki jo izvajajo s prostovoljci (prostovoljne neprofitne organizacije); na voljo je še tretja možnost, ko organizacija izvaja svojo dejavnost z zaposlenimi, k izvajanju pa priteguje tudi prostovoljce (mešane organizacije).

2.3.2 Klasifikacija nevladnih organizacij

Klasifikacija pomeni razvrstitev, razporeditev česa glede na enake ali podobne lastnosti (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1995, str. 398).

Sistemi klasifikacije, ki jih poznamo, imajo določeno enakost, in sicer, da vsi temeljijo na istem, temeljnem merilu razvrščanja organizacij, to pa je področje, na katerem organizacija deluje (Kolarič et al., 2002, str. 28).

Najbolj izpopolnjena in tudi najbolj uporabna za mednarodno komparativno proučevanje je Mednarodna klasifikacija neprofitnih zasebnih organizacij – ICNPO¹. V tej klasifikaciji je opredeljenih 12 področij, na katerih delujejo NVO; le-ta so naprej razdeljena še na 24 podpodročij, na katerih delujejo različni tipi organizacij. Na tej ravni, to je na ravni tipov, klasifikacija ni standardizirana, in sicer zaradi prevelike raznovrstnosti tipov po posameznih družbah (Salamon in Anheier, 1997, str. 81).

---

¹ ICNPO – International Classification of Nonprofit Organizations.

Področja, po katerih so v klasifikaciji ICNPO razvrščene nevladne organizacije, so naslednja:

- področje kulture/umetnosti in rekreacije/športa,
- področje izobraževanja in raziskovanja,
- področje zdravstva,
- področje socialnega varstva,
- področje zaščite okolja/varstva živali,
- področje razvoja lokalnih skupnosti in stanovanja,
- področje prava, zagovorništva in politike,
- področje nabiranja sredstev/financiranja NVO in promocije voluntarizma,
- področje mednarodnega delovanja,
- področje religij,
- področje poslovnega in poklicnega združevanja,
- drugo, česar ni mogoče razvrstiti v nobeno od področij.

2.3.3 Prednosti in slabosti nevladnih organizacij

Prednosti nevladnih organizacij (Kolarič et al., 2002, str. 152):

- Majhnost, dinamičnost in nebirokratičnost: kot take so se sposobne hitro prilagajati spreminjajočim se družbenim razmeram, kar je njihova prednost v primerjavi z javnimi/vladnimi organizacijami.
- Volonterji: ti požrtvovalno izvajajo dejavnost organizacij. Ponavadi so tudi bolj predani delu in zato so te organizacije sposobne bolj zadovoljiti potrebe uporabnikov kot druge organizacije.
- Vrednote: nevladne organizacije skozi svoje delo promovirajo in uresničujejo razne vrednote, med katerimi sta še posebno pomembni solidarnost in altruizem.

Slabosti nevladnih organizacij (ibid.):

- Organizacijska struktura teh organizacij je ohlapna in zelo prilagodljiva le v prvem obdobju razvoja, sčasoma pa naj bi tako kot vse ostale organizacije postale tudi te organizacije neke »mini birokracije«, ki so se institucionalizirale, profesionalizirale in birokratizirale.
- Mnogo organizacij k svojemu delu ne priteguje volonterjev, če pa jih, jim zaupajo le manj pomembna in pomožna dela, kar torej pomeni, da je njihov vpliv na kakovost storitev majhen oz. minimalen.
- Nevladne organizacije, ki se najhitreje razvijajo, se vedno bolj obračajo k uporabnikom, ki lahko kupijo izdelke njihovih dejavnosti in tako ne služijo več tistim, ki so najbolj prikrajšani.

2.4 FINANCIRANJE NEVLADNIH ORGANIZACIJ

Če bi živeli v idealnem svetu, bi se nevladne organizacije financirale tako, da bi vprašale potencialne uporabnike, koliko so pripravljeni prispevati za to, da prejmejo storitev organizacije. Ti so namreč najbolj primerni za to, da presodijo, ali koristi upravičujejo stroške dejavnosti. V realnem svetu pa je to le redkokdaj možno, večkrat pa tudi ni natančno znano, kdo so uporabniki (Hrovatin, 2002, str. 80).

V preteklosti so bile nevladne organizacije bolj usmerjene na zbiranje sredstev od določenega kroga donatorjev in na politično lobiranje v vladnih krogih. Danes se to spreminja. Nevladne organizacije si namreč prizadevajo širiti krog donatorjev s pridobivanjem finančnih sredstev od širšega kroga potencialnih uporabnikov storitev, od katerih zbirajo manjše prispevke. Na ta način znižujejo svojo odvisnost od vladnih institucij in bogatih donatorjev, po drugi strani pa tudi širijo svoj trg, saj poskušajo z darovalci vzpostaviti trajno komunikacijo (Hrovatin, 2003, str. 80).

Prispevki se pobirajo na različne načine:

- z osebnimi stiki,
- z osebnimi pismi,
- s telefonskimi pogovori,
- z neosebniimi pismi,
- s telefonskimi tajnicami,
- s posebnimi dogodki, npr. prireditvami,
- od vrat do vrat,
- z oglaševanjem,
- z načrtovanim darovanjem oz. pridobivanjem zapuščin – klubi darovalcev.

Finančna stabilnost je za nevladne organizacije velikega pomena, zato se znotraj nevladnih organizacij pojavljajo številne razprave o tem, kako si zagotoviti stalen vir financiranja. Tako se je počasi razvil t. i. model stabilnega financiranja nevladnih organizacij. Po tem modelu bi se morale nevladne organizacije nasloniti na različne vire in s tem zmanjšati odvisnost od enega vira ter občutljivost na spremembe pri donatorjih. Po tem modelu naj bi tako obstajalo ravnotežje med notranjimi in zunanjimi viri financiranja (Vrečko, 2003, str. 34).

Nevladnim organizacijam, ki želijo doseči stabilno financiranje, mora biti dovoljeno izvajanje aktivnih ekonomskih dejavnosti, s katerimi bi lahko pridobivale vire za samofinanciranje.

Aktivne ekonomske dejavnosti se upravičujejo z dvema razlogoma:

- dohodek iz teh dejavnosti predstavlja enega izmed glavnih prihodkov organizacije in
- nekatere ekonomske aktivnosti neposredno zadovoljujejo javni interes.

Pri dovoljevanju opravljanja določenih ekonomskih aktivnosti, iz katerih nevladne organizacije pridobivajo sredstva, pa se nam takoj zastavi vprašanje neprofitnosti. Nevladne organizacije naj bi namreč bile, kot že rečeno, neprofitne organizacije.

Ravno zato sta se v zvezi s profitnostjo ekonomske dejavnosti nevladnih organizacij v tujini izoblikovala dva testa (Vrečko, 2003, str. 34):

- *"Principle purpose test" ali test glavne dejavnosti*
V skladu z njim nevladna organizacija ne sme opravljati ekonomskih dejavnosti v takšni meri, da bi zanemarila javno koristno dejavnost, za katero je bila ustanovljena.
- *"Destination of income test" ali test neprofitnega namena*
Ta se ne ukvarja z ekonomsko naravo dejavnosti, pomembno je le, ali je prihodek iz ekonomske dejavnosti porabljen v neprofiten, javno koristen namen.

Oblike financiranja nevladnih organizacij so različne, namen pa ostaja vedno isti, in sicer obdržati poslovanje na dolgi rok in pri tem uresničevati svoje poslanstvo. Sredstva, ki jih organizacija pridobi in z njimi razpolaga v določenem trenutku, so tako kot v podjetjih premoženje nevladnih organizacij. Pojavljajo se v obliki denarja, stvari ali pravic. Nevladna organizacija ta sredstva uporablja v sami organizaciji, jih vlaga v druge neprofitne organizacije in podjetja ali pa jih koristi za doseganje poslanstva, za katerega je bila ustanovljena (Žnidaršič, 1996, str. 53).

3 CIVILNA DRUŽBA

3.1 POJEM CIVILNE DRUŽBE

Civilna družba je skupni naziv za nevladne organizacije, ki v nasprotju z oblastjo zastopajo svoje interese in s tem skrbijo za izvrševanje javnega interesa. Slabšalno civilno družbo imenujejo tudi »protestniki«.

Kriterij za uvrstitev med civilno-družbene organizacije je, da njen namen ni pridobivanje materialnih sredstev oziroma ustvarjanje dobička ali vstop v območje oblasti, kar je značilno za politične stranke.

Pravno so zato opredeljene tudi kot neprofitne organizacije, ni pa izključeno niti pridobivanje sredstev za izvajanje osnovne dejavnosti niti poklicno oz. plačano delo v takih organizacijah.

Definicije civilne družbe so zelo različne in velikokrat nasprotujoče. Največkrat se kot civilno družbo razume:

- nevladne organizacije,
- neprofitne organizacije,
- sindikate,
- kulturne, verske skupine,
- človekoljubne organizacije,
- dobrodelne organizacije,
- naravovarstvene skupine,
- potrošnike in
- medije.

Civilna družba je mehanizem ljudstva za vsakodnevni vpliv na oblast po volitvah. Je aktivna družba in je bistveni del demokracije. V državah brez civilne družbe obstaja večja možnost, da oblast začne delovati ne v dobro ljudstva, ampak v dobro same sebe. Države s civilno družbo so države z demokratično tradicijo (Wikipedia, 2008).

Civilno družbo (angl. *civil society*) v najbolj splošnem smislu pojmuje kot način prostovoljnega organiziranja in združevanja posameznikov v širše združbe zasebnega značaja. Civilna družba je hkrati specifična oznaka za pomembno organizirano skupino zasebne sfere, ki vstopa v odnose z državo, s čimer predstavlja prostor generiranja demokracije (Bibič v: Kustec Lipicer, 2006, str. 45).

Posebnosti takšne civilne družbe so naslednje (Kustec Lipicer, 2006, str. 46):

- relativna neodvisnost od javne oblasti in tudi zasebnih enot;
- sposobnost načrtovati in prevzemati kolektivne dejavnosti za obrambo ali promocijo lastnih interesov;
- odsotnost ambicije za zamenjavo državnih igralcev ali zasebnih (re)proizvajalcev;
- nesprejemanje odgovornosti za vladanje političnih institucij;
- strinjanje, da bodo politične institucije delovale po že po vnaprej postavljenih pravilih civilne pravne narave.

Civilno družbo lahko opredelimo tudi v ožjem in širšem smislu (ibid.):

- ozko gledano je civilna družba razumljena kot prostor prostovoljnega združevanja ljudi v skupek omrežij odnosov, ki se vzpostavijo iz različnih razlogov, kot so družina, vera, interesi in ideologija;
- širše je civilna družba mesto javnega interesa ali javne sfere, ki ga obdajajo politične institucije na eni strani in različna zasebna združenja na drugi strani.

3.2 ZGODOVINA POJMA CIVILNE DRUŽBE

Pojem civilna družba ima dolgo zgodovino in je imel v različnih obdobjih različčen pomen. V bogati zgodovini oblikovanja pojma civilne družbe razlikujemo vsaj dve obdobji (Brglez, 2004, str. 33).

V prvem obdobju je bil pomen civilne družbe oprt na antične, rimske (Cicero) in grške (med slednjimi izstopa Aristotel) avtorje, ki so z izrazoma »societas civilis« in »koinonia politike« politično skupnost razumeli kot najširšo in najpopolnejšo družbeno skupnost, ki lahko zadovolji vse potrebe v njej živečih ljudi (Brglez, 2004, str. 34).

V tem pomenu je izraz »societas civilis« v 17. stoletju uporabljali tudi Hobbes, vendar s pomembnim pomenskim premikom v primerjavi z Aristotelom. Čeprav Hobbes na videz ponavlja antično izenačitev države s civilno družbo in čeprav je po današnjem pojmovanju njegova država totalitarna tvorba, s svojo zastavitvijo vzpostavi temelje sodobnega liberalnega razumevanja civilne družbe. S to zastavitvijo Hobbes odpre pot liberalnemu pogledu na državo in udeležbi v političnem življenju, v kateri sta ti dve instrumentalno dobri. Vzdrževanje države ni dobro samo po sebi, ampak le v kolikor pripomore k izpolnitvi življenjskih pričakovanj državljanov.

S tem Hobbes vzpostavi liberalno paradigmo razumevanj odnosa posameznik–država, ki ostro nasprotuje tisti, ki jo pozneje vplivno vzpostavita Rousseau in Hegel – v tej je država višji princip, ki zahteva podreitev posebnega in konfliktnega.

To linijo razmišljanja o civilni družbi danes povzemata oznaki »aristokratski republikanizem« in »državljanski humanizem« (Rawls), ki udeležnost v političnem življenju razumeta kot najvišjo obliko človekovega delovanja. Tej opredelitvi nasprotuje liberalna teorija države, ki uresničevanje človekovih najpomembnejših pričakovanj postavlja v sfero zasebnosti, sodelovanje v političnem življenju pa razume predvsem kot breme, v katero moramo privoliti, da bi si lahko zagotovili tisto, kar v življenju resnično cenimo (Brglez, 2004, str. 34).

Odnos med civilno družbo in državo je proučeval tudi Karl Marx. Z vidika razprav v osemdesetih je njegov prispevek k ideji civilne družbe še posebej zanimiv. O civilni družbi je razmišljal predvsem kot o buržoazni družbi. Pri tem ne smemo pozabiti, da je pojem civilna družba poimenoval tudi v širšem pomenu besede. Civilno družbo definira kot: »Meščanska družba obsega celotno materialno gibanje individuuma znotraj določene stopnje razvoja proizvodnih sil« (Smith v: Bibič, 1997, str. 34).

Marx opozori, da civilna družba zaradi takšne narave presega državo in nacijo, istočasno pa se mora od znotraj ščititi kot država. Poudarja, da je civilna družba pojav 18. stoletja, ko so lastninski odnosi že izšli iz antične in srednjeveške skupnosti in se je meščanska družba kot taka razvijala vzporedno z buržoazijo. Pri Marxu je za civilno družbo značilna tudi ekonomska struktura družbe skupaj z njeno socialno-razredno strukturo in vplivi slednje na politične procese (Bibič, 1997, str. 34).

3.3 FUNKCIJE CIVILNE DRUŽBE

Funkcije civilne družbe so (Kolarič et al., 2002, str. 46):

- zagotavljanje mehanizma za ozaveščanje in aktivno izražanje različnih potreb,
- motiviranje posameznikov za sodelovanje na vseh področjih življenja namesto podrejanja moči države,
- ustvarjanje alternative javnim neprofitnim organizacijam pri preskrbi dobrin in storitev z visoko stopnjo neodvisnosti in fleksibilnosti,
- oblikovanje mehanizmov, s katerimi država in trg ostajata odgovorna javnosti.

3.4 DRŽAVA IN CIVILNA DRUŽBA V SLOVENIJI

Civilna družba je pri nas v osemdesetih letih dobila specifičen pomen. Lahko govorimo celo o ponovnem odkritju tega pojma (Mastnak v: Trtnik, 2005, str. 7).

V Sloveniji obstaja civilna družba kot »alternativni koncept« oziroma »nova paradigma«. Teoretiziranje civilne družbe je bilo alternativa marksizmu in je skozi »postmarksizem« odprlo intelektualni izhod iz dotlej dominantne družbene in politične teorije. Kot uspešna teoretska oziroma ideološka alternativa je civilna družba ponujala nov demokratičen model družbenega in političnega delovanja oziroma življenja (Mastnak, 1992, str. 54–55).

Eden izmed pomembnih vzrokov za prodor ideje civilne družbe je tudi dogajanje v vzhodnoevropskih državah, še posebej na Poljskem. Gibanje na Poljskem in v nekaterih drugih državah na Vzhodu se je pri svojih akcijah in uporih proti avtoritarnemu socialističnem sistemu sklicevalo na civilno družbo. Mastnak omenja, da je bil pojem civilna družba v Slovenijo prinesen ravno iz vzhodne Evrope, saj se je tam civilna družba izkazala kot uspešen pojem, ki je bil učinkovit zlasti v boju zoper socialistične režime. Dogodki na Poljskem v začetku osemdesetih let in drugod po vzhodni Evropi so bili ključni, da so pojem civilna družba teoretsko tako posodobili in nadgradili. V tistem času je bil pomensko oziroma realno uporaben in prepoznan kot učinkovit argument upora proti totalitarnim in avtoritarnim režimom v vzhodni Evropi in malo kasneje tudi v takratni Jugoslaviji (Trtnik, 2005, str. 9).

Civilna družba torej nekako pokriva vmesni prostor med zasebno sfero in državo. Značilnosti civilne družbe sta pluralizem in raznolikost, kar pomeni, da k civilni družbi ni mogoče prištevati raznih religiozno fundamentalističnih, šovinističnih, revolucionarnih ali militarističnih gibanj (Cimerman, 2004, str. 2).

Evropska komisija poudarja trojno vrednost civilne družbe: predstavlja pomemben pritisk na državo pri demokratičnih reformah, izpostavlja probleme in ustvarja pogoje za javne diskusije o le-teh in za njihovo reševanje ter prispeva k razvoju demokratične kulture (Sekula, 2002, str. 3).

4 ZGODOVINA RAZVOJA NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI

4.1 ZAČETEK DELOVANJA NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI

Prve nevladne organizacije se pojavijo šele v 13. in 14. stoletju v zgodnjih meščanskih oblikah združevanja ljudi v srednjeveških mestih, kot so bile obrtniške bratovščine oz. cehi, verske dobrodelne organizacije ob župnijah, cerkvene in posvetne fundacije, mestne obrambne organizacije ipd. Šele te so namreč predstavljale prve formalno organizirane oblike interesnega združevanja in medsebojne pomoči (Vrečko, 2003, str. 24).

Najpomembnejšo zgodovinsko prelomnico pri intenzivnejšem avtonomnem interesnem združevanju in samoorganiziranju ljudi v društvih in drugih oblikah nevladnih organizacij tudi na Slovenskem predstavlja marčna revolucija 1848. leta. Ta je namreč prinesla svobodo združevanja kot ustavno pravico in pravne norme, ki so urejale ustanavljanje društev in drugih oblik združevanja ljudi. Tako so nastala prva slovenska društva. V tem času so bili vodilni razredi predvsem nemški, kmečko in delavsko prebivalstvo pa je bilo slovensko. S poznejšo industrializacijo se je izoblikovala plast slovenskega izobraženstva, nižje duhovščine in posvetne inteligence (Vrečko, 2003, str. 24).

Središče kulturnega in družbenega življenja slovenskega srednjega sloja so postale sredi 19. stoletja čitalnice, iz katerih so pozneje izšla številna društva, ki so imela pomembno vlogo v političnem in kulturnem življenju Slovencev. Poleg čitalnic so pomembni tudi tabori v 60. in 70. letih. To so bila množična zborovanja na prostem in telovadna društva ob koncu 19. stoletja. Ustanavljati so se začela slovenska poklicna združenja. Pomemben dejavnik razvoja pa je bila tudi katoliška cerkev, ki je širila dobrodelno dejavnost za reveže in se udeleževala na področju kulture, zdravstva in izobraževanja (Vrečko, 2003, str. 24).

Po letu 1891 so imele pomembno vlogo pri razvoju nevladnih organizacij tudi politične stranke in delavsko gibanje. Politične stranke so prek društev želele vplivati na idejno, kulturno, izobraževalno, športno, socialno in politično delovanje ljudi in s tem seveda tudi na njihove politične opredelitve. Poleg sokolskih so nastala tudi gasilska društva, ki pa so bila posebna oblika organizirane pomoči predvsem v lokalnih skupnostih (Oblak, 2004, str. 5).

Ob koncu 19. stoletja so imele nevladne organizacije tudi ekonomsko funkcijo, saj se je začelo razvijati zadružništvo, ki se je razraslo v množično socialno gibanje in je predstavljalo pomemben obrambni mehanizem kmetov, delavcev in obrtnikov pred rastočim kapitalizmom. Delovale so kot prostovoljne kolektivne organizacije za opravljanje ali organiziranje različnih dejavnosti (Vrečko, 2003, str. 24).

Tudi pozneje, do leta 1918, so imela društva pomembno vlogo v narodnem boju, zato so jim oblasti stalno nasprotovale. O tem pričajo številne prepovedi delovanja društev in druge oblike oviranja. Razvila so se tudi številna druga društva, ki so zajemala veliko število ljudi tako v mestih kot na podeželju. Med njimi izstopajo predvsem gasilska, dramska, kulturno-prosvetna, pevska, godbena, planinska, učiteljska in druga. Ta društva so krepila in utrjevala narodno, pa tudi razredno zavest ter dvigala splošno kulturno raven prebivalstva (Vrečko, 2003, str. 25).

V okviru stanovskih organizacij so posebno poglavje predstavljale delavske strokovne organizacije oz. sindikati. V začetku svojega delovanja so bili le-ti pri svojem delu omejeni le na posredovanje pri mezdah in izboljšanje delovnih in življenjskih razmer delavcev v posameznih obratih. V urejanje delavnih razmer so širše posegali le ob stavkah. Njihov osnovni namen je bil vplivati na izboljšanje delovnih in življenjskih razmer delavcev in širiti svoj vpliv med delavci (Vrečko, 2003, str. 25).

4.2 DELOVANJE NEVLADNIH ORGANIZACIJ PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

V tem času je javni sektor prevzel praktično vse funkcije nevladnega sektorja. Prav tako je bilo prepovedano oz. omejeno delovanje cerkve, in sicer le na verske zadeve. Mnoge njene dobrodne in druge organizacije so bile nacionalizirane in vključene v javni sektor (Vrečko, 2003, str. 25).

Dobrodne in humanitarne organizacije, ki so pred drugo svetovno vojno delovale zunaj okvira cerkve, formalno sicer niso bile prepovedane, vendar je država neposredno podpirala le Rdeči križ ter Zvezo prijateljev mladine, ki je na občinskih ravneh pokrivala programe za otroke in družino. Poseben položaj so imele tudi invalidne organizacije. Te so predstavljale zametke pravih avtonomnih zasebnih neprofitno-volonterskih organizacij. Na njihovo ustanavljanje so vplivali neposredno zainteresirani oz. uporabniki, v svojih vrstah pa so združevali tudi prostovoljce, to je člane in občane, ki so se prostovoljno vključevali zaradi želje po nudenju pomoči. Te organizacije so bile v veliki meri financirane s strani države, preko državne loterije (ibid.).

V 50. letih pa se je začel v Jugoslaviji proces decentralizacije političnega sistema, in sicer najprej v smeri prenašanja odgovornosti za posamezna področja družbenega življenja z državne ravni na raven republik (Vrečko, 2003, str. 26).

V 70. letih se je ta proces nadaljeval v smeri decentralizacije in uvajanja samoupravnih socialističnih odnosov. Prišlo je do večje diferenciacije družbenega sistema, vendar pa posamezni podsistemi niso postali avtonomni, saj sta se ohranili prevlada političnega podsistema in njegova osrednja vloga v koordiniranju ter reguliranju odnosov med njimi (ibid.).

Število društev v tem obdobju v Sloveniji se je zmanjšalo. Še največ društev je obstajalo na krajevnih in lokalnih ravneh. To so bila predvsem društva s področja športa, rekreacije, kulture, hobi dejavnosti in strokovnega usposabljanja. Za ta društva sta bila značilna množično članstvo in nizka aktivna participacija (Kolarič et al., 2002, str. 102).

Država pa teh novoustanovljenih društev in klubov ni finančno podprla, zaradi česar so se le-ti tudi drugače razvijali. Imeli so majhno profesionalno strukturo in niso imeli množičnega članstva. Delo v njih je bilo predvsem prostovoljno. V tem času so se začele razvijati tudi skupine za samopomoč in vzajemne pomoči (klubi bolnikov, stanovanjske zadruge ...), ki so združevale ljudi z enakimi problemi, ki jih javni sektor ni zadovoljivo reševal. Prav tako so se začela na široko razvijati strokovna oz. poklicna združenja in volontersko delo v javnih socialnih servisih (Černak - Meglič in Vojnovič, 1997, str. 10).

Ustava iz leta 1974 je prinesla spremembe v smislu prenosa odgovornosti za velik del zagotavljanja javnih dobrin in storitev na občinsko raven. Istega leta je bil sprejet tudi nov zakon o društvih, ki je dal državljanom dokaj široke možnosti za ustanavljanje prostovoljnih organizacij in društev ter postavil Socialistično zvezo delovnega ljudstva v vlogo krovne organizacije za usklajevanje interesov posameznikov in skupin. Poskus ni uspel, saj je Socialistična zveza delovnega ljudstva ostala transmissijska organizacija organov politične oblasti, s čimer se je v veliki meri ohranil državno-partijski monopolizem na tem področju. Ne glede na to pa je novi društveni zakon povzročil pospešeno rast in ustanavljanje društev. Tako so na novo nastala društva na področju športa, kulture, socialnega varstva, ekonomskega in prostorskega razvoja, turizma, ribištva, lova, tehnike in različni klubi radioamaterjev, avto-moto društva in društva izumiteljev (Kolarič et al., 2002, str. 103–105).

4.3 DELOVANJE NEVLADNIH ORGANIZACIJ V 80. LETIH

V Sloveniji pomenijo 80. leta obdobje novih družbenih gibanj v razvoju nevladnih organizacij. V tem obdobju so se širila zlasti naslednja družbena gibanja: mirovna, ekološka, feministična, duhovna in različna subkulturna gibanja, gibanja za človekove pravice, za istospolno usmerjene ipd. Le-ta so začela poleg političnega delovanja oblikovati alternativno mrežo produkcije dobrin in storitev in tako je del udeleženih prešel v politično sceno, del pa je ostal na nevladni ravni. Pomembno v tem obdobju je bilo vključevanje prostovoljcev v izvajanje programov javnih zavodov, zlasti na področju socialnega varstva. Volontersko delo v javnih organizacijah je namreč prineslo novo kakovost dela, večjo širino delovanja in večjo možnost prilagajanja potrebam uporabnikov.

Kljub temu da je bila rast števila društev v Sloveniji ves čas po II. svetovni vojni kontinuirana, je mogoče največjo rast zabeležiti prav v drugi polovici 70. let, kar predstavlja ekspanzijo društev, pozneje pa je bila rast malce nižja. Društva so se bolj pospešeno začela razvijati v urbanih okoljih, povečalo pa se je tudi število znanstvenih in strokovnih društev. Ne glede na vse pa se je število društev šele leta 1980 približalo številu društev v predvojnem obdobju. Registriranih je bilo 8446 društev (Kolarič et al., 2002, str. 106–107).

Sredi 80. let so nova družbena gibanja oblikovala tudi alternativno medijsko mrežo, ki ji je uspelo vpeljati javno razpravo in s tem doseči vpliv na širšo javnost (Vrečko, 2003, str. 26).

Konec 80. let je prišlo do upada avtonomnega delovanja novih družbenih gibanj oz. premika od neodvisnih k politično odvisnim aktivnostim. V ospredje delovanja se je začela postavljati politična aktivnost. Po letu 1988 sta se začela tudi proces diferenciacije znotraj civilne družbe in oblikovanje prvih političnih strank. Velik del protagonistov novih družbenih gibanj se je integriral v strankarski in kasneje državni aparat (Vrečko, 2003, str. 27).

Posledico političnih sprememb v Sloveniji po letu 1989 predstavlja obnovljena dobrodelna dejavnost katoliške cerkve oz. cerkvenih organizacij. Čeprav uradno ni smela opravljati zunajcerkvene dejavnosti, so posamezni redovi ves čas »nelegalno« opravljali razne dejavnosti kot npr. varovanje otrok, nudenje pomoči bolnim, invalidom in ostarelim. Organizirano je bilo tudi delo z mladimi in duhovna gibanja, leta 1990 pa je bila ustanovljena Slovenska Karitas (Vrečko, 2003, str. 27).

Podatki kažejo, da je število zasebnih neprofitno-volonterskih organizacij po letu 1980 v Sloveniji konstantno naraščalo, čeprav po letu 1982 z zmanjšano intenzivnostjo, ki pa se je zopet povečala po letu 1990. Tudi za to obdobje je značilno večje naraščanje števila društev v urbanih okoljih. Po podatkih statističnega registra se je v tem obdobju povečalo število športnih društev, nekoliko manj kulturnih in strokovnih društev (Kolarič et al., 2002, str. 108–112).

4.4 DELOVANJE NEVLADNIH ORGANIZACIJ V 90. LETIH

Po osamosvojitvi Slovenije je prišlo do krepitve nevladnih organizacij in nadaljevanja razvoja, začetega v zgodnjih osemdesetih letih. V primerjavi z drugimi tranzicijskimi državami je za Slovenijo zanimivo, da je prišlo po osamosvojitvi le do zmernega porasta števila novo ustanovljenih nevladnih organizacij (Šporar et al., 2003, str. 3).

Ne glede na to je Slovenijo v 90. letih tako kot preostalo vzhodno Evropo zajel pojav postopne preobrazbe civilnodružbenih skupin v nevladne organizacije. Pojavile so se tudi zahteve po formalizaciji, profesionalizaciji in institucionalizaciji nevladnih organizacij. Tovrstni trendi so privedli do večje preglednosti delovanja nevladnih organizacij, uvedbe sodobnih meril kakovostnega delovanja, razvoja dialoga z vladnimi strukturami ipd. Po drugi strani pa je to povezano tudi s prilagajanjem nevladnih organizacij storitvenim dejavnostim in s preusmeritvijo njihovih interesov z vsebinskih področij na področje strukturnega delovanja in pridobivanja sredstev (ibid.).

Pomembno vlogo je v tem času odigral tudi prehod posameznikov v politične stranke, začet ob koncu osemdesetih, saj je to pomenilo odliv velikega števila pobudnikov in ključnih oseb civilne družbe v državno upravo. Ravno zaradi tega je bila v obdobju po osamosvojitvi vloga nevladnih organizacij relativno skromna. To pa ni bil edini element šibkosti nevladnih organizacij (ibid.).

Drugi pomembni element je bil tudi pomanjkanje celostnega pristopa k razvoju. Nevladne organizacije namreč s strani države niso bile priznane kot strateško pomemben partner, zato je bil razvoj odvisen od bolj ali manj naklonjenih razmer na posameznih vsebinskih področjih. Kljub temu pa je število nevladnih organizacij vztrajno naraščalo, razvile so se tudi določene oblike, ki jih prej ni bilo (ibid.).

Devetdeseta leta pa niso prinesla rešitev številnih težav, s katerimi so se soočale nevladne organizacije. Ostale so določene pomanjkljivosti, kot so npr. sistemska opredelitev njihove vloge, nevzpostavitev stimulatívne (pravne) in dejanskega okvira za njihovo delovanje, nezagotovitev pogojev za aktivnejši prenos nalog državne uprave na nevladne organizacije itd. Tako je ostala ovira za kontinuirano in trajno krepitev nevladnih organizacij, njihovo kadrovsko in finančno stabilnost, kar je redna praksa v razvitih demokracijah (ibid.).

4.5 NEVLADNE ORGANIZACIJE DANES

Trend povezovanja in sodelovanja med nevladnimi organizacijami v svetu je že prisoten. Tudi v Sloveniji so se že pojavili prvi premiki povezovanja nevladnih organizacij, vendar ostaja velik del teh organizacij neaktivnih.

Težavo predstavlja tudi neopredeljena terminologija oz. pojem nevladne organizacije. Tako se uporablja nešteto izrazov, kot so nevladna organizacija, civilna družba, neprofitna organizacija, društvo, zavod, ustanova, nepridobitna organizacija, prostovoljna organizacija in podobno.

Težave so tudi z nizko stopnjo profesionalnih kadrov, pomanjkanjem strokovnih znanj kot npr. s področja projektnega menedžmenta, pridobivanja sredstev ipd., nizko stopnjo profesionalizacije pri opravljanju storitev, šibko ali nerazvito podporno infrastrukturo za razvoj nevladnih organizacij itd.

Vse to kaže na nestimulativno okolje, kjer je razvoj nevladnih organizacij otežen. Prav tako se nevladni sektor srečuje s problemom stimulatívne zaposlitve v nevladnih organizacijah, pomanjkanjem notranje regulative in slabo zaščitenostjo delavcev in sodelavcev v nevladnih organizacijah (Šporar et al, 2003, str. 6).

4.6 FINANCIRANJE NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI

V Sloveniji razpolagamo s pomanjkljivimi podatki o financiranju nevladnih organizacij. Obstoječi sistem spremljanja finančnega poslovanja ne omogoča ločevanja med javnimi in zasebnimi, profitnimi in neprofitnimi organizacijami in tudi ne ločevanja virov financiranja med različnimi področji. Kriterij, ki pa ga je mogoče uporabiti pri zbiranju finančnih podatkov o nevladnih organizacijah, je šifra dejavnosti in na osnovi te je mogoče pridobiti le ločene podatke za pet različnih tipov društev. Ker pa so društva daleč najpomembnejši del nevladno organizacijskega sektorja, je mogoče na osnovi analize finančnih podatkov zanje sklepati o položaju tega sektorja v Sloveniji (Vrečko, 2003, str. 34).

Vire financiranja v Sloveniji lahko razdelimo v naslednje štiri skupine:

Proračunski viri

Državni proračun je pomemben potencialni vir, ki omogoča delovanje nevladnih organizacij. Po drugi strani pa lahko deluje tudi zaviralno, saj ne zagotavlja zadostne verjetnosti za pridobitev sredstev, pomembnih za izvedbo projektov rasti in razvoja nevladnih organizacij.

Sredstva iz proračuna so namreč vsako leto omejena in njihov skupni obseg se letno spreminja. Včasih se zaradi proračunskih rebalansov spremeni tudi med letom, tako pa se nepredvidljivo spreminjajo tudi obseg in način ter pogoji financiranja. Zaradi omejenosti proračunskih sredstev, namenjenih za delovanje nevladnih organizacij, prihaja med organizacijami celo do nezdrave konkurenčnosti, kar pa ni dobro za razvoj celotnega sektorja nevladnih organizacij. V tej konkurenčni tekmi za pridobitev sredstev imajo bolj profesionalno usmerjene nevladne organizacije praviloma več uspeha kot manj profesionalne organizacije. To seveda namesto spodbujanja sodelovanja med nevladnimi organizacijami spodbuja dejansko individualistično delovanje posameznih nevladnih organizacij – zasledovanje samo lastnih ciljev. Dodatno se zaradi omejenosti sredstev in nezadostne transparentnosti njihove razdelitve pojavlja nezaupanje v organe odločanja in razdeljevanja teh sredstev (Vrečko, 2003, str. 39).

Organizacije, ki se financirajo predvsem z državnim denarjem, si sredstva pridobivajo na podlagi konkretnih in jasno definiranih projektov, ki jih razpisujejo vlada, razna ministrstva in lokalne skupnosti. Pri tem se pojavljajo nasprotja (Jelovac, 2002, str. 16):

- Aktivnost pri uresničevanju projekta naj bi se začela šele s podpisom pogodbe in naj bi trajala samo do dneva, ko poteče njegov rok. Organizacije ponavadi dobijo sredstva za nazaj, kar povzroča težave pri pokrivanju že realiziranih dejanskih stroškov. Tako si je treba tekoča sredstva pridobiti drugje, kajti večina razpisov za sofinanciranje programov nevladnih organizacij se objavi v letu, v katerem naj bi se program tudi izvajal. To pomeni, da preden nevladna organizacija izve, ali je prijavljeni projekt sprejet ali ne in kakšen delež zaprosenih sredstev je bil odobren, preteče kar nekaj mesecev. Prva sredstva na svoje tekoče račune dobi v najboljšem primeru po šestih mesecih. Hkrati velja načelo, da bo določena nevladna organizacija v celoti angažirana samo pri uresničevanju enega projekta, vse ostalo pa je brezpredmetno.
- Kriteriji vsebine razpisov, komu in zakaj bodo dodeljena sredstva, so nedodelani oziroma ne dovolj natančno določeni, kajti nekatera ministrstva in fundacije še vedno ne vedo, katere tipe nevladnih organizacij poznamo.

Tako pogosto ni jasno, katere organizacije so upravičene do sredstev, katere vsebine so prioritete in koliko projektov se bo podprlo.

Izjemnega pomena je, da nevladna organizacija, ki se prijavlja na določen razpis, natančno pozna kriterije, saj je od tega odvisna odločitev, ali se bo sploh prijavila oziroma kateri svoj projekt bo prijavila.

- Nekatere institucije imajo za cilj lastno promocijo preko podpore nevladnih organizacij. To jih vodi k praksi enkratnega financiranja, da bi se lahko v določenem časovnem obdobju pohvalile s čim daljšim seznamom organizacij, ki so jih financirale oziroma sofinancirale. Ponavadi gre vse na škodo nevladnih organizacij, saj nimajo zagotovljenega stalnega vira financiranja.
- V zadnjem času je vedno več prosilcev. Negativne posledice takšnega stanja se kažejo v tem, da noben vir ne zadošča več za kritje cene projekta v celoti. Vedno več se kot pogoj postavlja zahteva, da mora nevladna organizacija pridobiti druge sofinancerje.
- Nekatere institucije financirajo samo tiste neprofitne projekte, pri katerih je nevladna organizacija izkazala izgubo pri realizaciji projekta. Pri tem sofinancirajo samo negativno razliko med prihodki in stroški, ne glede na to, kolikšna so bila sredstva, odobrena na javnem razpisu.

Gospodarski viri

Gospodarske družbe lahko v obliki sponzorskih sredstev neomejeno financirajo dejavnost društva, če menijo, da je tovrstno financiranje v skladu z njihovo dejavnostjo. Po zakonu se jim med odhodke priznavajo izplačila za humanitarne, kulturne, znanstvene, vzgojno-izobraževalne, športne, ekološke in religiozne namene, vendar največ v višini 0,3 % ustvarjenih prihodkov. Kolikor tovrstna izplačila presegajo ta znesek, se ne upoštevajo pri davčnih odhodkih. Zaenkrat so sredstva, ki jih gospodarske družbe namenjujejo za financiranje nevladnih organizacij, še vedno dokaj nizka (Vrečko, 2003, str. 40).

Poleg finančne pa je dobrodošla tudi drugačna podpora s strani gospodarskih družb. Interes nevladnih organizacij za sodelovanje s podjetji mora biti tudi zaradi možnosti vzpostavitve novih stikov, pridobitve novih znanj, pomoči pri trženju, izboljšave stikov z javnostmi, izposoje prostorov in opreme, »izposoje kadrov« ipd. Po drugi strani lahko nevladne organizacije podjetjem ponujajo pozitivno podobo/imidž, drugačno znanje, stike z mediji, določene baze podatkov ipd. (Vrečko, 2003, str. 40).

Samofinanciranje

Samofinanciranje se nanaša na številne podjetniške strategije za povrnitev stroškov ali tvorbo dodatnih prihodkov. Sem štejemo (Torkar in Čandek, 1999, str. 20):

- članarine,
- plačilo za storitve,
- prodajo proizvodov,
- uporabo "trdih" sredstev – oddajo nepremičnin in opreme nevladnim organizacijam v najem, kadar le-te niso v uporabi za aktivnosti projektov nevladnih organizacij,
- uporabo "mehkih" sredstev – generiranje prihodka s patenti v lasti nevladnih organizacij z licenčno pogodbo ali označevanje proizvodov z imenom NVO ipd.
- poslovne aktivnosti,
- dividende od investicij.

Samofinanciranje nima namena zamenjati donatorske podpore, ampak jo le podpreti. Donatorji še vedno igrajo in naj bi nadaljevali svojo pomembno vlogo in odgovornost pri financiranju nevladnih organizacij. Samofinanciranje prinaša le določene prednosti, kot so večja mera neodvisnosti in večja stabilnost.

Na tak način si lahko organizacija omogoči večjo prožnost, svobodo za dolgoročno načrtovanje in podporo operativnim stroškom in projektom, za katere je še posebno težko pridobiti sredstva drugje (Torkar in Čandek, 1999, str. 20).

Kot že rečeno, so nevladne organizacije neprofitne organizacije, kar pa ne pomeni, da pri svojem delovanju ne smejo ustvarjati dobička – le-tega morajo ponovno investirati v svoj razvoj in večanje oziroma izboljševanje svojega delovanja. Ustvarjanje dobička sicer ni osrednji motiv nevladnih organizacij, kljub temu pa je treba v organizacijah optimizirati stroške in vsaj za te stroške zagotoviti sredstva, s katerimi se jih pokriva. Ta sredstva se lahko zagotavljajo tudi na (delno) komercialni način tako, da organizacija svoje izdelke oziroma storitve prodaja na tržišču in s tem ustvarja prihodke, torej izvaja samofinanciranje. Le-to je pomembna dejavnost nevladnih organizacij, ki pa lahko širši javnosti vzbudi občutek njihove profitne usmerjenosti. Davčna zakonodaja mora zato na eni strani spodbujati samofinanciranje nevladnih organizacij, po drugi strani pa zagotavljati zadostno transparentnost in javnost njihovega delovanja. V Sloveniji je kar nekaj nevladnih organizacij, ki del potrebnih sredstev za svoje delovanje zagotavljajo tudi iz samofinanciranja, pri tem pa še vedno ostajajo zveste svojemu osrednjemu poslanstvu, kot velja za nevladne organizacije (Vrečko, 2003, str. 41).

Mednarodni viri

Pomembne mednarodne ustanove se zavedajo pomena nevladnih organizacij in zato vsako leto odobrijo določena finančna sredstva za podporo mednarodnim ali nacionalnim nevladnim organizacijam. Sredstva, ki jih nevladne organizacije pridobivajo iz mednarodnih virov, praviloma krijejo le del stroškov izvedbe določenega projekta in zahtevajo sofinanciranje, pa tudi razpisni pogoji in kriteriji so precej zahtevni (Vrečko, 2003, str. 42).

5 ČLOVEKOVE PRAVICE

5.1 POMEN ČLOVEKOVIH PRAVIC

Človekove pravice so dandanes že skoraj nepogrešljivi del sleherne razprave, ki se dotika vprašanj ustrezne državne in mednarodne ureditve ter zaščite temeljnih dobrin posameznikov pred posegi državnih oblasti in drugih subjektov (Cerar, 2002, str. 17).

Po sprejetju Splošne deklaracije človekovih pravic (1948) in drugih pomembnejših mednarodnih dokumentov, ki se zavzemajo za varstvo človekovih pravic, so te pravice postopoma postale že kar nekakšna "uradna ideologija modernega sveta". Nanje pa se ne sklicujejo le številni demokratično in humanistično usmerjeni misleci in voditelji, pač pa tudi tiste oblastne elite, ki teh pravic dejansko sploh ne priznavajo. Človekove pravice so tako sicer pogosto opora za spodbujanje vrednostno pozitivnega družbenega razvoja, včasih pa tudi sredstvo manipulacije, kajti na nominalni ravni jih je mogoče instrumentalizirati v zelo različne namene. Na splošno pa je treba reči predvsem, da so te pravice ena temeljnih predpostavk za razumevanje sodobnih (demokratičnih) političnih in pravnih sistemov in procesov ter da predstavljajo v svoji antropološki, moralni, pravni, politični in širši družbeni (za)danosti hkrati tudi filozofski izziv za slehernega posameznika, ki išče globji uvid v človekovo individualno in kolektivno (družbeno) naravo ter v končni instanci odgovore na temeljna bivanjska vprašanja (Cerar, 2002, str. 17).

Človekove pravice se po eni strani dotikajo najrazličnejših področij našega življenja, po drugi strani pa so osrednja sestavina razvoja demokracije in drugih mednarodnih procesov, v katere se je vključila tudi Slovenija (glej Cerar, 2002, str. 17).

Sleherna človekova pravica je namreč izraz določene filozofije ter moralnega, kulturnega, političnega, pravnega in drugačnega družbenega razvoja ter njegovega vrednostnega izročila, ki se je – z vzponi in padci – postopno izoblikovalo v posameznih svetovnih okoljih (Cerar, 2002, str. 17–18).

5.2 NASTANEK ČLOVEKOVIH PRAVIC

Vprašanje "nastanka" človekovih pravic ("temeljnih pravic", "človekovih pravic in svoboščin" ipd.) je zapleteno in poraja zelo različna gledišča. V skladu s prevladujočo ("klasično") doktrino človekovih pravic, naj bi le-te človeku pripadale že po njegovi naravi, kar pomeni, da naj bi jih vsak posamezni človek avtomatično pridobil že s svojim nastankom (najpogosteje se tu misli na rojstvo človeka, čeprav mnogi nastanek človeka vidijo v trenutku njegovega spočetja ali v določenem času med spočetjem in rojstvom). Po takšnem pogledu pripadajo človekove pravice slehernemu človeku že kot takšnemu, naloga države oziroma oblasti pa je, da mu te pravice prizna in jih ustrezno zavaruje (Cerar, 2002, str. 18).

Bistveno drugačna gledišča so tista, ki opozarjajo, da so človekove pravice zgodovinsko pogojen in izrazito dinamičen pojav, kar pomeni, da so se kot (filozofska) ideja pojavile šele na določeni kasnejši stopnji razvoja človeške družbe, tj. v času novega veka ter se kot takšne razvijajo in spreminjajo glede na različne časovne in družbene determinante. Takšni pogledi pogosto zanikajo univerzalnost človekovih pravic ter poudarjajo njihovo kulturno, politično, ekonomsko in drugačno pogojenost (partikularnost) (ibid.).

5.3 LASTNOSTI ČLOVEKOVIH PRAVIC

V filozofski, pravni in nenazadnje politični doktrini se človekovim pravicam najpogosteje pripisujejo naslednje lastnosti (Cerar, 2002, str. 20–21):

- Temeljnost: človekove pravice so temelj vsem ostalim pravicam.
- Splošnost oziroma univerzalnost: človekove pravice pripadajo vsem ljudem in o njih obstoji, vsaj v zelo elementarnem obsegu in pod pogojem svobodne odločitve posameznikov, obči konsenz.
- Vežanost na človeka: človekove pravice pripadajo človeku že po (njegovi) naravi in to prvenstveno kot posamezniku (šele na izvedeni družbeni ravni imajo lahko tudi kolektivni ali drugačen pomen).
- Neodtujljivost: ker so človekove pravice eksistenčno povezane s človekom, jih od njega nikakor ni mogoče odtujiti.
- Absolutnost: to pomeni, da imajo človekove pravice kot celota vseobsežno existenco (ta traja toliko časa, dokler obstoji človek). Na drugi strani pa to pomeni njihovo veljavo erga omnes – seveda pa človekove pravice v svoji posamični existenci niso absolutne, saj je pravica vsakega posameznika omejena s pravicami drugih posameznikov.

- Deklarativna narava artikulacije: ker so človekove pravice dane človeku že "po naravi", jih je mogoče pravno in drugače le deklarirati in ne konstituirati.
- Moralnost: izvor človekovih pravic in dolžnosti je v sferi človekove moralnosti (ali nravnosti).
- Politična narava: vsaka človekova pravica ima politično težo, saj v korist posameznikovih temeljnih dobrin omejuje politično oblast oziroma se uresničuje v okviru politično konstituirane družbe.
- Pravnost: za učinkovito zagotavljanje človekovih pravic v družbi morajo biti te pravice pravno določene in zavarovane.

6 OTROKOVE PRAVICE

Otroci v slabo razvitih državah pogosto nimajo izpolnjenih niti najbolj osnovnih pravic. To pomeni, da nimajo dovolj hrane in zdravil, niti toplega doma, ne morejo hoditi v šolo, opravljati morajo težka dela. Dokument Svet po meri otrok je zato napisan prav za vse otroke sveta.

Svet po meri otrok je dokument, ki so ga leta 2002 na sedežu Organizacije združenih narodov v New Yorku sprejele različne države, tudi Slovenija. Na pobudo Unicefa so ga pomagali ustvariti otroci z vsega sveta.

S podpisom tega dokumenta so voditelji držav obljubili, da bodo pomagali spreminjati svet – za otroke in skupaj z otroki. Trenutno so v tem dokumentu zapisane pravice do reševanja štirih največjih težav, ki jih imajo otroci po vsem svetu (glej RTV Slovenija, 2008):

SPODBUJANJE ZDRAVEGA ŽIVLJENJA

Otroci imajo pravico do varovanja svojega zdravja in do najboljše oskrbe v zdravstvenih domovih in bolnišnicah. Vsi otroci imajo pravico do učinkovite in vsem dostopne zdravstvene oskrbe, kadar koli jo potrebujejo.

ZAGOTAVLJANJE KAKOVOSTNEGA IZOBRAŽEVANJA

Vsi otroci imajo pravico do izobrazbe, saj izobrazba odpira vrata v prihodnost. Izobraževanje pa ni le pravica, ampak zelo pomembno vpliva na zmanjševanje revščine in dela otrok ter spodbuja k demokraciji, miru, strpnosti in razvoju.

ZAŠČITA PRED ZLORABO, IZKORIŠČANJEM IN NASILJEM

Otroci imajo pravico do zaščite pred vsemi oblikami zlorabe, zanemarjanja, izkoriščanja in nasilja, ki je nevarno za njihovo življenje in zdrav razvoj.

BOJ PROTI VIRUSU HIV IN AIDSU

Otroci in njihove družine morajo biti zaščiteni pred okužbo z virusom HIV in pred nevarnimi učinki virusa HIV ter AIDS-a. Vsi otroci morajo imeti pravico do podatkov o tej bolezni.

6.1 KONVENCIJA O OTROKOVIH PRAVICAH

Leta 1989 so države dobile priložnost, da zaščitijo otroke in otrokove pravice. Več držav kot kdaj koli prej je privolilo v sodelovanje. Rezultat tega dogovora je Konvencija o otrokovih pravicah in njeno mednarodno pravo.

Konvencija o otrokovih pravicah ima ogromno razsežnosti, saj nosi skoraj univerzalen karakter. Ratificirale so jo namreč vse države razen ZDA in Somalije. Ta listina vsem otrokom izreka celo lestvico temeljnih pravic, tako družbenih in političnih kot tudi ekonomskih, socialnih in kulturnih (UNICEF, 2008a).

Države, ki so konvencijo podpisale, so se obvezale, da bodo naredile vse, kar bo v njihovi moči, da bodo izboljšale življenje otrok, jim pomagale do ustreznega zdravljenja, šolanja, jih zaščitile pred zlorabo in zanemarjanjem (RTV Slovenija, 2008).

Konvencija o otrokovih pravicah je zgrajena na osnovi različnih pravnih sistemov in kulturnih tradicij ter je univerzalno sprejet zbir neprenosljivih standardov in obveznosti. Ti osnovni standardi, imenovani tudi človekove pravice, postavljajo minimalne pravice in svoboščine, ki bi jih morale upoštevati vlade. Temeljijo na spoštovanju dostojanstva vsakega posameznika ne glede na raso, barvo, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, narodno ali družbeno poreklo, premoženje, rojstvo ali kakršen koli drug položaj in veljajo za vse in povsod. S temi pravicami pa pride tudi obveza tako za vlado kot za posameznike, da ne posegajo v pravice drugih (UNICEF, 2008a).

6.1.1 Konvencija o otrokovih pravicah kot pravno zavezujoč dokument

Konvencija o otrokovih pravicah je prvi pravno zavezujoč mednarodni instrument, ki vključuje celoten niz človekovih pravic. Leta 1989 so se voditelji držav odločili, da otroci potrebujejo posebno konvencijo, saj pogosto potrebujejo posebno skrb in zaščito. Voditelji so hkrati želeli zagotoviti, da svet prepozna, da imajo tudi otroci človekove pravice (ibid.).

Z ratifikacijo konvencije (Slovenija 1990) se vlade zavežejo, da bodo ščitile in zagotavljale otrokove pravice ter so za to hkrati odgovorne pred mednarodno skupnostjo. Obvezane so, da vse dejavnosti in politike sprejemajo v luči najboljše otrokove koristi (ibid.).

V konvenciji zasledimo štiri skupine pravic (ibid.):

- pravico do preživetja (npr. pravica do zdravstvenega varstva),
- pravico do razvoja (npr. pravica do izobraževanja),
- pravico do zaščite (npr. pravica do zaščite pred izkoriščanjem),
- pravico do participacije/soudeležbe (npr. pravica do izražanja mnenj).

6.1.2 Cilji konvencije o otrokovih pravicah

Cilj konvencije je določiti merila za zaščito otrok pred zanemarjanjem in zlorabo, s čimer se na različnih stopnjah soočajo v vseh državah vsak dan. Konvencija dopušča in upošteva različne kulturne, politične in materialne okoliščine v državah. Najpomembnejše vodilo je otrokova korist. Pravice, razglašene v konvenciji, lahko okvirno razdelimo v tri skupine (EIP Slovenija, 2008a):

- **SKRBTSTVO:** pravica do posedovanja, sprejemanja in dostopa do določenih stvari in storitev (npr. imena in državljanstva, zdravstvenega varstva, izobraževanja, počitka in igre ter skrbi za otroke s posebnimi potrebami in otroke brez staršev).
- **VAROVANJE:** pravica do zaščite pred zlonamernim ravnanjem in delovanjem (npr. ločitvijo od staršev, sodelovanjem v oboroženih spopadih, ekonomskim ali spolnim izkoriščanjem in fizično ali psihično zlorabo).
- **UDELEŽBA:** pravica otroka, da sodeluje pri odločitvah, ki se tičejo njegovega življenja. Otrok bi moral v skladu z razvojem imeti vedno večje možnosti sodelovati v delovanju družbe, kar naj bi bila priprava na odraslo življenje (npr. svoboda govora ter svoboda do mnenja, kulture, veroizpovedi in jezika).

6.1.3 Povzetek pravic iz Konvencije o otrokovih pravicah

- Otroci imajo pravico biti s svojimi družinami ali s tistimi, ki bodo najboljše skrbeli za njih.
- Otroci imajo pravico do zadostne količine hrane in do čiste vode.
- Otroci imajo pravico do ustrezne življenjske ravni.
- Otroci imajo pravico do zdravstvenega varstva.
- Otroci s posebnimi potrebami imajo pravico do posebne skrbi in do usposabljanja.
- Otroci imajo pravico do igre.
- Otroci imajo pravico do brezplačnega izobraževanja.
- Otroci imajo pravico do varnosti in do zaščite pred poškodbami in zanemarjanjem.

- Otroci ne smejo biti poceni delovna sila ali vojaki.
- Otrokom mora biti dovoljeno govoriti njihov materni jezik in izražati njihovo lastno vero in kulturo.
- Otroci imajo pravico do izražanja lastnega mnenja ter do druženja in izmenjave mnenj (EIP Slovenija, 2008b).

7 NEVLADNE ORGANIZACIJE NA PODROČJU OTROKOVIH PRAVIC

7.1 UNICEF

7.1.1 UNICEF v svetu

UNICEF je edina organizacija Združenih narodov, ki je posvečena izključno otrokom in skrbi za njihovo preživetje, zaščito in razvoj. Ustanovljena je bil leta 1946, leta 1953 pa je postala stalni del Organizacije združenih narodov (OZN).

Je edinstvena med organizacijami v svetu. Ima moč in sposobnost, da vpliva na odgovorne in partnerje v državah in lokalnih skupnostih, da z njimi spreminja svet v korist otrok na vseh področjih njihovega življenja. Zamisli spreminja v realnost, uporablja znanje in izkušnje za soočenje z izzivi, ki stojijo pred otroki in tistimi, ki skrbijo zanje, prispeva k prepoznavanju, kako pomembni so otroci za razvoj in napredek ter pomaga otrokom s ciljem, da polno razvijejo svoje sposobnosti (UNICEF Slovenija, 2006, str. 2).

7.1.2 Delovanje

UNICEF danes deluje v večini držav sveta. V svojih uradih zaposluje 8400 sodelavcev, od tega jih 7300 dela neposredno na terenu.

Glavni urad UNICEF-a je v New Yorku, regijski urad za Evropo pa je v Ženevi. UNICEF preko svojih uradov na terenu nudi pomoč otrokom in izvaja programe v 156 manj razvitih državah sveta. Poleg tega ima osem regionalnih uradov, ki usklajujejo delo na posameznih celinah ali na območju večjih regij. V posameznih državah pa ima še pisarne, več jih je tam, kjer jih bolj potrebujejo (UNICEF Slovenija, 2006, str. 3).

V 37 razvitih državah, med katere sodi tudi Slovenija, deluje preko nacionalnih odborov. Nacionalni odbori so vitalni del in partner UNICEF-a, ki izobražujejo, zagovarjajo pravice otrok in zbirajo sredstva za UNICEF-ove programe, ki izboljšujejo življenje otrok (ibid.).

Za uspešno in učinkovito delo UNICEF-a so poleg številnih darovalcev (več kot 6 milijonov posameznikov, organizacij, podjetij in korporacij) ter kupcev UNICEF-ovih proizvodov nepogrešljivi prostovoljci. Ti so pomemben člen UNICEF-ove družine in so dejavni tako v UNICEF-ovih uradih kot tudi v njegovih nacionalnih odborih. Samo v nacionalnih odborih deluje več kot 40.000 prostovoljcev (UNICEF Slovenija, 2006, str. 3).

Za UNICEF-ovo delo je izrednega pomena tudi podpora ambasadorjev dobre volje. Več kot 800 znanih igralcev, glasbenikov, športnikov in umetnikov danes sodeluje z UNICEF-om in se na mednarodni, nacionalni oziroma državni ravni trudi za dobro otrok (ibid.).

UNICEF ima glavno skladišče v Kopenhagenu na Danskem in je sposoben v 24 oziroma v 48 urah učinkovito pomagati v primeru kriznih razmer na katerem koli koncu sveta (ibid.).

Temeljno vodilo za delovanje UNICEF-a je Konvencija o otrokovih pravicah. UNICEF se zavzema za mir in zaščito človekovih pravic, za ekonomsko in socialno soodvisen družbeni razvoj in se s humanitarno pomočjo odziva na izredne razmere, kot so oboroženi spopadi, naravne nesreče in lakota.

UNICEF-ova vizija je ostati gonilna sila v prizadevanjih za izgradnjo sveta, v katerem bodo uresničene pravice vsakega otroka do zdravja, izobrazbe, enakosti, zaščite – pravica do varnega in srečnega otroštva. UNICEF zagovarja načelo univerzalnosti v uresničevanju pravic otrok ter prerazporejanje finančnih, materialnih in drugih virov na mednarodni ravni za pomoč državam v razvoju ter mednarodno solidarnost (UNICEF Slovenija, 2006, str. 4).

UNICEF deluje politično in svetovnonazorsko nevtrarno, zato si dostop do otrok izbere tudi v najtežjih situacijah. Svojo nujno humanitarno pomoč nudi vsem stranem, vpletenim v medsebojne spore in spopade.

Besede pri delu UNICEF-a vedno postanejo dejanja. To omogoča njegova stalna prisotnost na terenu. UNICEF pomaga s hrano, vodo, cepivi, zdravili, izobraževanjem, materialno podporo, s programi, ki zagotavljajo osnovno zdravstveno oskrbo, osnovno izobraževanje, uresničevanje pravic otrok in zaščito otrok pred najhujšimi oblikami zlorabe (UNICEF Slovenija, 2006, str. 10).

Delo temelji na skupnem razvijanju socialnih servisov, na krepitvi zmogljivosti lokalnih skupnosti ter na usposabljanju posameznikov in njihovih družin.

UNICEF prispeva materialno in človeško. Svojo pomoč pogojuje s tem, da prispevajo vsi partnerji. Pri svojem delu razvija pristope, ki temeljijo na neposrednem vključevanju in sodelovanju ljudi v lokalnih okoljih, neposredno vključuje tudi otroke, starše, družine, prejemnike oziroma uporabnike pomoči (ibid.).

Sodelovanje je najpomembnejši ključ v UNICEF-ovem delovanju na terenu. Dobro sodeluje z drugimi agencijami OZN in z vladami v državah, ki jim nudi nujno pomoč v kriznih situacijah oziroma v njihovih državah izvaja programe, ki dolgoročno pomagajo prebivalstvu, še posebej otrokom in materam.

Sodeluje z strokovnjaki, tako da pred pripravo svojih programov vedno dobro preuči, kakšna pomoč je v konkretnem primeru najbolj učinkovita in primerna. Njegov neposredni partner so tudi aktivno sodelujoči otroci in mladi.

S pomočjo sodelovanja in partnerstva deli globalno znanje in izkušnje ter išče lokalne rešitve (ibid.).

7.1.3 Področja delovanja

Zgodnje otroštvo

UNICEF zagotavlja temelje za podporo otrokom, njihovim staršem in skrbnikom ter skupnostim, v katerih živijo. Deklicam in dečkom zagotavlja najboljši začetek v življenju, kar pomeni, da jim ob rojstvu in po njem omogoči ustrezno zdravstveno nego ter zadostno in ustrezno prehrano, dostop do čiste pitne vode in drugo.

Otrokom pomaga preživeti, tako da jim zagotovi cepljenje ter zdravila proti številnim drugim boleznim (UNICEF Slovenija, 2006, str. 6).

Izobraževanje

UNICEF podpira mnogo različnih pobud, ki otrokom zagotavljajo izobraževanje, od predšolskega do mladostniškega obdobja. Tudi v kriznih razmerah si prizadeva, da imajo otroci dostop do izobraževanja in do varnega prostora za igro.

Učni pripomočki so samo ena od stvari, ki jih zagotavlja. Zavzema se za enake možnosti izobraževanja dečkov in deklic. Podpira in izvaja posebne programe za spodbujanje vključevanja otrok iz obrobja v izobraževanje, ker so njihovi starši revni, ker izhajajo iz etničnih manjšin ali drugih skupin (glej UNICEF Slovenija, 2006, str. 7).

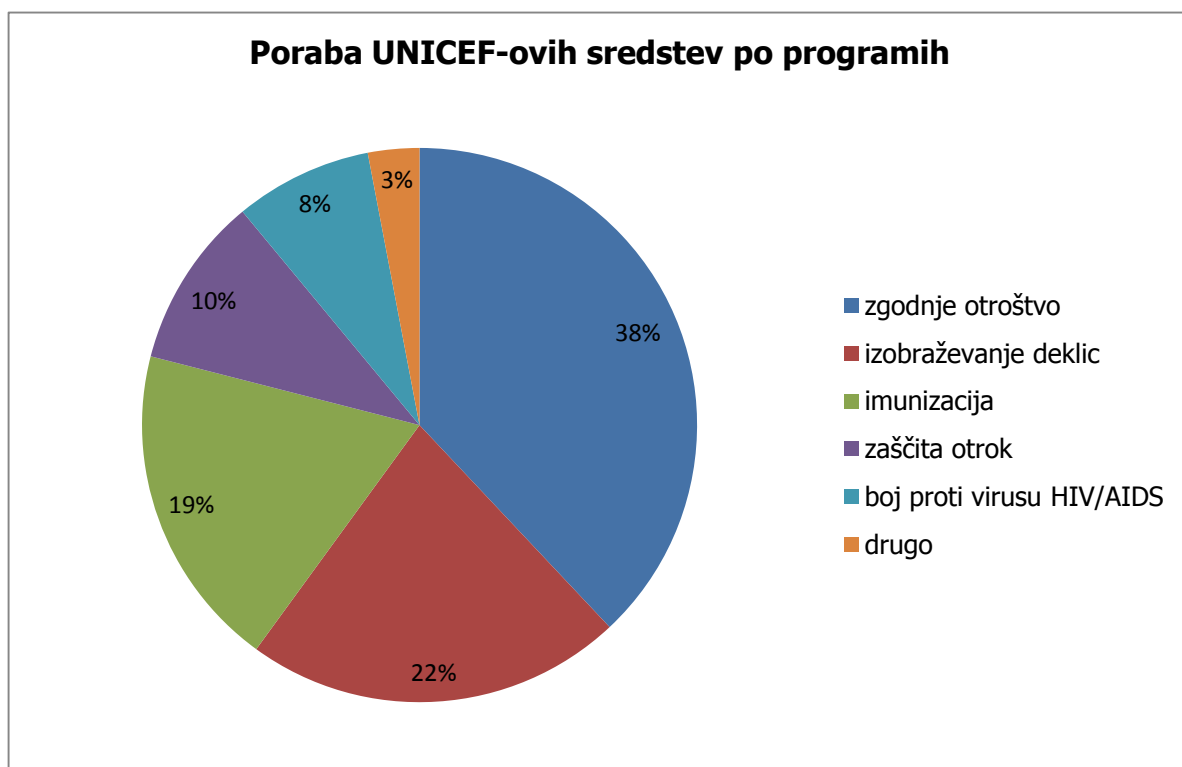
Boj proti epidemiji virusa HIV in aidsa

UNICEF je 25. oktobra 2005 s partnerji začel splošno gibanje »Združeni za otroke – združeni proti aidsu«, s katerim želi opozoriti in usmeriti pozornost na posledice, ki jih ima ta pandemija na otroke (UNICEF Slovenija, 2006, str. 8).

Zaščita otrok

UNICEF otrokom pomaga s šolanjem, zavetišči, usposabljanjem, psihosocialno pomočjo in drugim, da lahko razvijejo sposobnosti za preživetje in razvoj. Otrokom v vojnah in naravnih katastrofah zagotavlja osnovne potrebščine za preživetje, osnovno zdravstveno nego, hrano, varno okolje za učenje in združevanje s starši (UNICEF Slovenija, 2006, str. 9).

Graf 1: Poraba UNICEF-ovih sredstev po programih

Vir: UNICEF Slovenija (2006, str. 12).

7.1.4 Pridobivanje in poraba sredstev

UNICEF ne prejema redne denarne podpore od ZN, vsa sredstva pridobi izključno s prostovoljnimi prispevki vlad in s prispevki posameznikov ter zasebnega gospodarskega sektorja. Slednja v največji meri preko UNICEF-ovih nacionalnih odborov (UNICEF Slovenija, 2006, str. 11).

Prihodki

- prispevek vlad: 50 %,
- prispevek zasebnega sektorja: 38 %,
- prispevek nevladnih in medvladnih organizacij: 7 %,
- prispevek agencij Združenih narodov: 3 %,
- drugo 2 %.

Odhodki

UNICEF namenja največ svojih programskih sredstev podsaharski Afriki ter programom preživetja in celovitega ter kakovostnega razvoja otrok v zgodnjem otroštvu in programom izobraževanja otrok. Okoli 10 % pa porabi za organiziranje in razdelitev pomoči ter vodenje in administracijo (ibid.).

7.2 UNICEF SLOVENIJA

7.2.1 Delovanje

UNICEF Slovenija je eden od 37 UNICEF-ovih nacionalnih odborov, ki predstavljajo UNICEF-ov glas za otroke v industrijsko razvitih državah. Zastopa UNICEF-ovo poslanstvo ter podpira delo in cilje UNICEF-a v Sloveniji.

Je prostovoljna, nacionalna nepridobitna nevladna organizacija, ki deluje v humanitarne namene in v splošno javno korist.

Medsebojno partnerstvo med UNICEF-om in UNICEF-om Slovenija temelji na medsebojnem spoštovanju in zaobljubi (pogodbi), da bosta delovala v korist vsakega otroka, razvijala mehanizme, ki zagotavljajo učinkovito zbiranje sredstev za UNICEF-ove programe pomoči otrokom v manj razvitem svetu ter zagovarjala in skrbela za uresničevanje otrokovih pravic ter izobraževanje za razvoj otrok v Sloveniji (UNICEF Slovenija, 2006, str. 3).

UNICEF Slovenija uresničuje svoje poslanstvo in cilje ob nepogrešljivi podpori članov, prostovoljcev, darovalcev, organov društva in zaposlenih, ki v celoti podpirajo UNICEF-ova načela, cilje in programe.

Sodelavci UNICEF-a so vsi tisti, ki na kakršen koli način pomagajo pri širjenju poslanstva UNICEF-a, obveščanju javnosti o dejavnosti UNICEF-a, organizaciji različnih dogodkov in skrbi za vse otroke sveta, kjer koli že so. Med njimi imajo pomembno vlogo prostovoljci, ki jih predstavljajo vsi tisti mladi (osnovnošolci, srednješolci, študentje) in odrasli (vzgojiteljice v vrtcih, učiteljice v osnovnih in srednjih šolah, zdravstveni delavci, zaposleni v lekarnah, zaposleni v NLB, članice Univerze za tretje življenjsko obdobje, članice Zveze tajnic itd.), ki sodelujejo pri zbiranju sredstev in izvajanju programov na sedežu UNICEF-a v Ljubljani ali v različnih krajih po Sloveniji. Prostovoljcev, ki pomagajo UNICEF-u Slovenija, je več kot tisoč. Pomembni podporniki UNICEF-a so tudi njihovi ambasadorji in častni člani (glej UNICEF Slovenija, 2006, str. 4).

7.2.2 Namen in cilji

UNICEF-ovi dolgoročni razvojni programi in programi nujne pomoči v svetu so tudi dolgoročni programi UNICEF-a Slovenija, za katera zbira sredstva. Pri tem so prizadevanja UNICEF-a Slovenija usmerjena k mednarodno dogovorjenem cilju razvitih držav, da povečajo prispevek za mednarodno razvojno pomoč.

UNICEF je del civilne družbe v Sloveniji, ki vsestransko podpira UNICEF-ovo delo, predstavlja in varuje pravice vsakega otroka, še zlasti tistih v manj razvitih državah sveta. Med drugimi je delo UNICEF-a tudi usmerjanje pozornosti javnosti in odgovornosti državnih in lokalnih organov na položaj otrok doma, povečanje njihove skrbi za otroke ter uresničevanje pravic otrok. Pri tem se zavzema za tvorno udeležbo in sodelovanje vseh dejavnikov v družbi, od vlade, državne in lokalne uprave, gospodarstva, civilne družbe, medijev, družin, skupin in posameznikov ter tudi neposredno sodelovanje otrok samih.

UNICEF Slovenija si želi, da bi skrb za korist otrok postala temeljno vodilo na vseh področjih življenja in dela z otroki, da bi na ravni oblikovanja in izvajanja politik na posameznih področjih vedno primerno obravnavali in upoštevali potrebe in interese otrok in da bi pri sprejemanju zakonodaje in ukrepov vedno preučili njihove posledice za otroke. UNICEF Slovenija želi biti močna, učinkovita, dinamična, zaupanja vredna nacionalna civilnodružbena organizacija, ki deluje v UNICEF-u kot enakovreden partner (glej UNICEF Slovenija, 2006, str. 5).

7.2.3 Področja delovanja

Zbiranje sredstev

Temeljna naloga UNICEF-a Slovenije je zbiranje sredstev za UNICEF-ove programe pomoči otrokom v manj razvitem svetu. To uresničuje preko prodaje UNICEF-ovih voščilnic in drugih izdelkov ter različnih akcij zbiranja sredstev.

Ker je UNICEF Slovenija edini pooblaščen zastopnik UNICEF-a, v njegovem imenu organizira posredno in neposredno prodajo UNICEF-ovih voščilnic in drugih izdelkov trgovinam, posameznikom in podjetjem. Njihova prodaja pomeni četrtno letnega prispevka UNICEF-u. Izdelke prodajajo v več kot 1000 prodajalnah po Sloveniji in tovrstna prodaja predstavlja največji del.

Večji del sredstev za UNICEF-ove programe (tri četrtine) pridobijo s pomočjo akcij zbiranja sredstev. Za čim večje prispevke organizirajo različne akcije in dogodke. Največ sredstev zberejo s pomočjo neposredne pošte posameznikom in podjetjem, s pomočjo rednih mesečnih darovalcev, nekaj pa dobijo tudi od podjetij, ki so njihovi darovalci, sponzorji ter partnerji vezanega trženja.

V zbiranje sredstev se dejavno vključujejo osnovnošolci, dijaki in študentje, ponekod pa tudi že vrtci. V ta namen prodajajo UNICEF-ove voščilnice in druge izdelke, organizirajo dogodke, kot so koncerti, teki, razstave, izdelujejo punčke iz cunj in podobno (glej UNICEF Slovenija, 2006, str. 7).

Razvijanje programov

Naloga UNICEF-ovih programov je spodbujati vzgojo in razvoj otrok in mladostnikov o splošnih vrednotah, kot so človekove pravice, socialna pravičnost, strpnost in mir. Ponuja jim znanja in veščine, ki jih krepijo v usmerjanju lastnega življenja, prevzemanju odgovornosti in aktivnem sodelovanju v uveljavljanju sprememb v ožji in širši skupnosti (Društvo US, 2008, str. 8).

Pomembna naloga UNICEF-a je tudi redno usposabljanje mentorjev krožkov, vzgojiteljev in učiteljev ter prostovoljcev, da jim zagotovi orodja za izvajanje delavnic, vodenje krožkov, organiziranje dogodkov, prodajo in drugo. Za učitelje pripravlja izobraževalne materiale, ki jih lahko uporabijo v razredih (glej UNICEF Slovenija, 2006, str. 8).

Uresničevanje otrokovih pravic

UNICEF spremlja uresničevanje pravic otrok in izvajanje programov v njihovo korist. Skrbi, da se sliši njihov glas, opozarja na kršenje njihovih pravic in se bori, da bi imeli otroci pri nas najboljše možnosti za zdravo in srečno otroštvo.

V dobro otrok izvaja neposredne projekte na lokalni ravni, in sicer z otrokom prijaznimi UNICEF-ovimi mesti in varnimi točkami (glej UNICEF Slovenija, 2006, str. 9).

7.2.4 Programi

7.2.4.1 Otrokom prijazno UNICEF-ovo mesto

UNICEF Slovenija je začel izvajati programe, ki so namenjeni tudi slovenskim otrokom. V lokalnih skupnostih izvaja mednarodni projekt Otrokom prijazno UNICEF-ovo mesto. Vanj se vključujejo predvsem mesta, ki skupaj z župani sprejmejo obveznost, da bodo pospešeno razvijali mesto, prijazno otrokom. Župani s svojo častno izjavo postanejo nosilci projekta in tudi zagovorniki otrok v mestu. Občina se zaveže, da bo pripravila analizo položaja otrok v mestu in predloge za izboljšanje stanja. UNICEF Slovenija tako v lokalnih okoljih spodbuja prizadevanja za razvijanje otrokom prijaznega in varnega okolja. Vanj se lahko vključijo različne razstave, dnevi UNICEF-a, dnevi otrok, dnevi kolesarjev, prireditve, namenjene otrokom ali otroški problematiki (okrogle mize, posveti), UNICEF-ove delavnice učenja o okolju prijaznem mestu, izvedbe koncertov za mlade in starejše, dražbe, pohodi in druge akcije zbiranja sredstev za UNICEF.

Naziv Otrokom prijazno UNICEF-ovo mesto, ki se pridružuje mreži, slavnostno preda župan mesta, ki je kot zadnje vstopilo v projekt.

Kot prva je naziv »Otrokom prijazno UNICEF-ovo mesto« dobila Mestna občina Nova Gorica, ki je leta 2003 predala zastavo Rušam. Občina Piran je v projekt vstopila v letu 2005, leto zatem pa tudi Ljubljana. Maribor in Velenje sta v projekt vstopila v letu 2008. Načrti za prihodnost pa vključujejo tudi Novo mesto, Kranj, in Domžale (UNICEF Novice, 2008, str. 24).

7.2.4.2 Varne točke

V okviru Otrokom prijaznega mesta je UNICEF Slovenija začel leta 2003 izvajati tudi projekt Varne točke. Osnovni cilj projekta je v mestu izboljšati občutek varnosti za otroke in mladostnike. Vanje se lahko zatečejo po pomoč v trenutku, ko se na mestnih ulicah znajdejo v stiski. Varne točke so v različnih javnih prostorih, kot so lekarne, cvetličarne, knjižnice, knjigarne, mladinski centri, frizerski saloni in podobno. Označena so s posebno nalepko, po kateri jih otroci lahko prepoznajo. Osebe v varnih točkah je usposobljeno, da otroke zaščitijo, jim svetujejo in da osnovne informacije oziroma nadaljnje usmeritve in strokovno pomoč. UNICEF Slovenija projekt izvaja v sodelovanju z občinami, policijo, centri za socialno delo, šolami in zdravstvenimi domovi. Varne točke so v bližini šol, na poti iz šole domov, kjer se zgodi največ medvrstniškega nasilja (UNICEF Novice, 2008, str. 24).

7.2.4.3 Varne šole

Z namenom opozarjanja na problem medvrstniškega nasilja v šolah je UNICEF Slovenija v letu 2006 pričel izvajati zagovorniški projekt Povej! Spregovorimo o nasilju med otroki. Projekt je usmerjen v ozaveščanje otrok in odraslih o tem, kaj je nasilje, da nasilje v nobeni obliki ni sprejemljivo, in o tem, kako nasilje uspešno preprečevati ali pa se z njim soočiti. Poudarek je predvsem na sodelovanju učencev, staršev, zaposlenih na šolah in lokalnih skupnostih (UNICEF Novice, 2008, str. 25).

Rezultati izvajanja projekta so spodbudni, saj kažejo, da so učitelji bolj pozorni na pojave medvrstniškega nasilja na šoli, ob posameznih primerih pa pogosteje in tudi bolj učinkovito ukrepajo. Pomembno je, da je na teh šolah sedaj precej več učencev pripravljenih pomagati svojim vrstnikom in s posredovanjem preprečiti medvrstniško nasilje. Vse to so spodbudni rezultati za širitev projekta na nove osnovne šole (UNICEF, 2008b).

7.2.5 Projekt UNICEF-ove delavnice v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah

Projekt UNICEF-ove delavnice v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah je nacionalni projekt, ki se financira iz razpisov FIHA, Ministrstva za šolstvo in šport, Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve in iz lastnih sredstev.

7.2.5.1 Začetki projekta

Projekt UNICEF-ovih delavnic je UNICEF Slovenija pred enajstimi leti začel izvajati na osnovnih in srednjih šolah. Delavnice izvajajo mladi prostovoljci in učitelji. Na podlagi izobraževalnih seminarjev, ki jih organizira UNICEF Slovenija, le-ti pridobijo praktične informacije in teoretično znanje za izvajanje aktivnosti. Nadgradnja tega projekta so UNICEF-ovi krožki. Vodijo ga učitelji, mentorji, za katere UNICEF izvaja izobraževalne seminarje. Obenem jim redno pošilja informacije in filme, plakate in drugo, kar potrebujejo za svoje delo. Predvsem želi z delavnicami v redni pouk vnesti tiste vsebine, ki jih formalno izobraževanje ne vključuje – vzgojo za mir, otrokove pravice, globalno solidarnost (Društvo US, 2008, str. 1).

UNICEF-ovi krožki so stalni »partnerji«, ki z rednimi aktivnostmi prenašajo poslanstvo UNICEF-a na šolo in v lokalno okolje ter na tak način pridobivajo podporo zanj. Po nekaj letih uspešnega sodelovanja z osnovnimi šolami je UNICEF Slovenija želel v projekt vključiti tudi predšolske otroke. Nastale so poučne delavnice z UNICEF-ovimi tematikami, prilagojene najmlajšim. Leta 2005 pa je UNICEF Slovenija k sodelovanju povabil tudi srednješolce (Društvo US, 2008, str. 1–2).

UNICEF-ove delavnice v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah spodbujajo otroke in mladostnike k samostojnemu raziskovanju, izobraževanju na področju svetovnih problematik in pripomorejo k splošni razgledanosti otrok, učencev in dijakov. Programi UNICEF-u omogočajo sodelovanje s široko mrežo partnerjev (vrtci, osnovnimi in srednjimi šolami, mladinskimi centri, študentskimi organizacijami, občinami, nevladnimi organizacijami) in posamezniki (samimi otroki, vzgojitelji, učitelji, mladimi in starejšimi prostovoljci).

Za študente prostovoljce, ki tudi izvajajo delavnice, UNICEF Slovenija v septembru pripravi posebni tridnevni seminar, kjer se prostovoljcem razdelijo priročniki, zagotovijo predavanja s pomočjo različnih strokovnjakov s področja izobraževanja in razvojnih tematik, posredujejo aktualne informacije o UNICEF-ovih projektih in smernice za delovanje. Prostovoljci preko izkustvenega učenja pridobijo praktična znanja o izvajanju delavnic (Društvo US, 2008, str. 2).

7.2.5.2 Namen in cilji projekta

Namen je torej usposobiti otroke in mladostnike, da postanejo odgovorni prebivalci sveta. S pomočjo UNICEF-ovih projektov otroci spoznavajo svet, v katerem živijo. Glavni cilj je ozaveščanje otrok in mladostnikov o njihovih temeljnih pravicah in dolžnostih ter spodbujanje aktivnega državljanstva.

Poleg spodbujanja otrok je cilj projektov zajeti tudi širšo slovensko javnost. S pomočjo delavnic v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah se znanje in ozaveščenost o omenjenih tematikah širi z otrok na starše in tudi na širšo skupnost (Društvo US, 2008, str. 2–3).

7.2.5.3 Teme projekta

Okvirne teme UNICEF-a so vzete predvsem iz tistih svetovnih problematik, ki prizadevajo države v razvoju. Pri UNICEF-u pa se zavedajo, da se tudi otroci v razvitem svetu soočajo s problemi (glej Društvo US, 2008, str. 3).

UNICEF Slovenija s svojimi projekti spodbuja, informira in izobražuje že najmlajše. Na ta način z obravnavanjem razvojnih problemov dopolnjuje formalne programe v šolah in vrtcih. Med izvajanjem projekta se nekatere šole in vrtci odločijo za eno od tem, ki jo med letom temeljito predelajo. Pogosto svoje rezultate pokažejo širši skupnosti, in sicer tako da samoiniciativno organizirajo dogodke, razstave in prireditve na temo spolne diskriminacije, strpnosti, preprečevanja nasilja, boja proti revščini idr. UNICEF-ovi projekti poleg predstavitev aktualnih problemov v državah v razvoju ponujajo tudi možnosti pomoči in njihovega reševanja.

UNICEF Slovenija želi s projektom vplivati na mlade in jih spodbujati, da razmišljajo o svojih sovrstnikih po svetu, se primerjajo z njimi, ugotavljajo razlike v njihovih življenjih in primerjajo, katere skupne izkušnje in lastnosti imajo (ibid.).

7.2.5.4 UNICEF-ove delavnice v vrtcih

Spoznavajmo otroke sveta

Gre za posebej odmeven projekt, ki se izvaja v vrtcih in se začne s spoznavanjem posameznika in razlik med njimi. Kasneje projekt zajame spoznavanje celotne Slovenije, nato držav Evrope in kasneje še držav sveta. UNICEF-ovi prostovoljci obišejo otroke v vrtcih in z njimi izvedejo delavnice s prikazom fotografij iz držav v razvoju (Društvo US, 2008, str. 5).

Punčka iz cunj

Temeljni namen projekta je zbiranje sredstev za UNICEF-ovo svetovno kampanjo za cepljenje otrok proti šestim nalezljivim otroškim boleznim v nerazvitih predelih sveta. Otroci izdelujejo punčke v vrtcih, osnovnošolci in dijaki v prostem času, izdelovanje punčk pa navdušuje tudi starejšo generacijo. UNICEF-ove punčke iz cunj imajo pomembno vlogo pri povezovanju različnih generacij in pri splošnem socialnem življenju oseb, vključenih v projekt. Ob koncu šolskega leta UNICEF Slovenija organizira razstavo punčk iz cunj, kjer je projekt na zanimiv način predstavljen širši javnosti (Društvo US, 2008, str. 6).

To je moja igrača: reševanje konfliktov v vrtcu

Otroci skupaj z vzgojiteljicami obravnavajo konflikte in jih med seboj rešujejo.

7.2.5.5 UNICEF-ove delavnice v osnovnih šolah

Vključimo otroke

Projekt spodbuja socialno vključenost in participacijo otrok.

Otroci: pozabljen obraz AIDS-a

UNICEF Slovenija je projekt razvil kot del svetovne kampanje Združeni za otroke – združeni proti AIDS-u, ki sta jo oktobra 2005 sprožili organizaciji Združenih narodov UNICEF in UNAIDS. Otroci obravnavajo posledice bolezni, probleme osirotelih otrok, predvsem pa se skozi različne zgodbe otrok seznanijo z globalno problematiko (Društvo US, 2008, str. 7).

UNICEF-ovi krožki

Otroci se bolj poglobljeno seznanijo z različnimi svetovnimi problemi.

7.2.5.6 UNICEF-ove delavnice v srednjih šolah

Naredi nekaj več!

Namen tega projekta je spodbuditi mladostnike k prepoznavanju krivic, neenakosti, rasizma, stereotipov in predsodkov ter jim dati možnost, da se aktivno vključijo v spreminjanje le-tega. UNICEF Slovenija jih želi obenem informirati o tem, kaj se dogaja v širšem svetu. Prav tako jim nudi priložnost, da spregovorijo o problemih, ki jih sami zaznavajo v svojem lokalnem okolju in svetu, ter da skušajo poiskati možne rešitve. V letu 2007 so se vključili v svetovno kampanjo »Združeni za otroke – združeni proti AIDS-u«, kjer so v ta namen postavili stojnice za ozaveščanje o boju proti AIDS-u in prodajali posebne zapestnice, katerih izkupiček je bil namenjen UNICEF-ovim programom zaščite in podpore otrok, ki jih je prizadel AIDS (ibid.).

Tabela 1: Število vrtcev in šol, udeleženi v projektih

PROJEKT	ŠT. VRTCEV SKUPAJ: 119
To je moja igrača	67
Spoznavajmo otroke sveta	46
Punčka iz cunj	31
PROJEKT	ŠT. OSNOVNIH ŠOL SKUPAJ: 119
Punčka iz cunj	20
Otroci: pozabljen obraz AIDS-a	58
Za varno šolo	3
UNICEF-ovi krožki	38
PROJEKT	ŠT. SREDNJIH ŠOL SKUPAJ: 25
Naredi nekaj več!	25

Vir: Društvo US (2008, str. 5).

UNICEF Slovenija vsako leto k sodelovanju povabi nove partnerje, veliko se jih projektov udeleži tudi na pobudo UNICEF-ovih šol in vrtcev, ki posredujejo informacije o kakovosti in uporabnosti UNICEF-ovih projektov (Društvo US, 2008, str. 5).

7.2.6 Pridobivanje in poraba sredstev

Prihodki UNICEF-a Slovenija po virih:

- prihodki iz proračunov in drugih javnih sredstev: 3 %
- prihodki iz opravljanja dejavnosti (prodaja blaga in storitev, sponzorska sredstva): 25 %
- finančni prihodki in prihodki iz članarin: 1 %
- drugi prihodki (donacije): 71 %

Poraba sredstev UNICEF-a Slovenija

UNICEF Slovenija porabi največji del zbranih sredstev za UNICEF-ove programe pomoči otrokom po svetu, vsako leto večji del sredstev pa tudi za programe, namenjene slovenskim otrokom (UNICEF Slovenija, 2006, str. 11).

7.3 ZVEZA PRIJATELJEV MLADINE SLOVENIJE

7.3.1 Delovanje

Delo, ki ga opravlja Zveza prijateljev mladine Slovenije (v nadaljevanju ZPMS), predstavlja neprecenljivo bogastvo. Programi ZPMS so izredno občutljivi.

ZPMS z neverjetno razvejanostjo svojih aktivnosti in vsebin ter z množico članov in prostovoljcev kot organizacija ustvarja tako okolje odnosov in vzdušja za zdrav razvoj otroka v vseh njegovih obdobjih odraščanja. Kljub temu da je ZPMS stara več kot 50 let, je ohranila svežino in smiselnost predvsem zato, ker je subjekt njenega delovanja otrok (e-mail, ZPMS, 3. 12. 2008).

ZPMS je nevladna, prostovoljna, človekoljubna in neprofitna organizacija, katere temeljni cilj je dvig kakovosti življenja otrok, mladostnikov in družin, zastopanje in uveljavljanje njihovih interesov in potreb ter zaščita njihovih pravic. Deluje že od leta 1953 in postaja vedno bolj nepogrešljiva, sodobna organizacija civilne družbe. S svojim delovanjem se odziva na aktualna vprašanja in tvorno prispeva k oblikovanju pozitivnih vrednot življenja otrok, mladostnikov in družine (ibid.).

Delovanje ZPMS temelji na razvijanju temeljnih vrednot prostovoljnega dela in negovanju dobrih medčloveških odnosov. ZPMS odlikuje prostovoljno delo, neprofitnost, nestransko delovanje, negovanje vrednosti življenja otrok, mladostnikov in družin, strpnost do drugačnih, ustvarjanje enakih možnosti za dostopnost in vključenost otrok, mladostnikov in družin v programe, odprtost delovanja in povezovanja s sorodnimi neprofitnimi, prostovoljnimi organizacijami (ibid.).

7.3.2 Namen

ZPMS je priložnost in možnost za zdrav otrokov razvoj. Preko 10.000 članov in skoraj 20.000 prostovoljcev, ki so organizirani v 147 društvih, je neverjetno velik humanitarni kapital, ki ga ZPMS uporablja za uresničevanje in zagotavljanje pogojev za zdrav razvoj otrok.

Bistvo tega kapitala je, da služi pravemu namenu, to je otroku in njegovi zdravi rasti. Obveza ZPMS je, da ga aktivira v ta namen in da prepreči njihovo zlorabo. Ta kapital so ljudje, mladi prostovoljci in otroci, ki so ranljivi in prevečkrat žrtve družinskih nesporazumov in stisk.

Uresničevanje nekaterih načel preko programov ZPMS in vseh aktivnosti, ki se dogajajo v prostem času, je skrb odraslih in še zlasti tistih, ki so privilegirani z več znanja in z možnostjo predvidevanja posledic neprimerne poseganja v življenje in odraščanje otroka (ibid.).

ZPMS s svojim delovanjem krepi glas otrok in mladostnikov ter prispeva k oblikovanju otrokom, mladostnikom in družinam naklonjenega javnega mnenja. Postala je nepogrešljiv sogovornik države pri sprejemanju sistemskih rešitev v korist otrok, mladostnikov in družin (glej ZPMS, 2008a).

Ciljne skupine so (ibid.):

- otroci do 14. leta starosti,
- mladostniki do 18. leta starosti,
- družine.

7.3.3 Cilji

Strateški cilji organizacije so (e-mail, ZPMS, 3. 12. 2008):

- promocija uresničevanja Konvencije o otrokovih pravicah,
- dvig kakovosti življenja otrok, mladostnikov in družin,
- spodbujanje k oblikovanju otrokom, mladostnikom in družinam naklonjenega javnega mnenja,
- zmanjševanje socialne izključenosti otrok in družin,
- ustvarjanje pogojev za enake možnosti kakovostnega preživljanja prostega časa za vse otroke,
- spodbujanje vseh družbenih, političnih in socialnih dejavnikov k pozitivni naravnosti do življenja otrok, mladostnikov in družin,
- razvijanje temeljnih vrednot prostovoljnega dela,
- utrjevanje in razvijanje sodelovanja z neprofitnimi organizacijami v Sloveniji in svetu.

7.3.4 Programi

Ti se v najširšem smislu nanašajo na uresničevanje Konvencije o otrokovih pravicah in druge dokumente, ki zadevajo otroka, mladostnika in družino.

Pomembni dosežki, ki so bili doseženi na tem področju, so pravice otrok v bolnišnici (prisotnost staršev pri otroku v času zdravljenja v bolnišnici), uveljavljeni otroški parlamenti, idr. (ibid.).

ZPMS uresničuje svoje cilje z realizacijo spodaj naštetih in opisanih programov.

7.3.4.1 Programi za prosti čas in letovanja

ZPMS organizira različne oblike letovanj: počitniška in zdravstvena letovanja, letovanja za otroke s posebnimi potrebami, letovanja za otroke iz socialno ogroženih družin ter pripravlja različne programe za prosti čas, kot so interesne in raziskovalne delavnice, športni in kulturni programi, razvedrilne in ustvarjalne aktivnosti.

ZPMS ima preko svojih društev v upravljanju ali lasti počitniške domove, v katerih letno letuje 30.000 otrok. V prostočasne dejavnosti, ki jih organizirajo društva v času izven šole, se vključuje ogromno število otrok, mladostnikov in staršev. Velik odziv imajo tudi festivali, in sicer Pikin festival, ki se odvija v Velenju, pustovanja, Veseli december, kjer je organizirano praznovanje v času novoletnih in božičnih praznikov (ibid.).

7.3.4.2 Nacionalna mreža TOM

TOM izvaja psihosocialno pomoč otrokom in mladostnikom v obliki svetovalnega pogovora. Svetovanje se opravlja v 13 svetovalnih skupinah, ki delujejo v različnih krajih po Sloveniji, in na podlagi pomoči v obliki brezplačnega pogovora se vsako leto izdela analiza klicev, ki je zgovoren pokazatelj težav otrok in mladostnikov. Na telefon vsako leto pokliče preko 60 tisoč otrok (ibid.).

7.3.4.3 Otroški parlamenti

So program vzgoje otrok in mladostnikov za demokracijo. Kot oblike demokratičnega dialoga se izvajajo v vseh šolah po Sloveniji, nadgradijo se s parlamenti na občinski in regionalni ravni in se zaključijo na nacionalnem otroškem parlamentu. Pomenijo eno izmed izvirnih oblik spodbujanja otrok k izražanju lastnih mnenj o aktualnih vprašanjih. Pri izvedbi parlamentov sodeluje tudi veliko število mentorjev otroških parlamentov (ibid.).

7.3.4.4 Bralna značka

Slovensko gibanje, ki spodbuja mlade k branju in dviga njihovo bralno kulturo. Razširjeno je tudi med srednješolsko mladino, posebno vlogo pa ima med slovenskimi otroki v zamejstvu in po svetu. V programu bralne značke aktivno sodeluje veliko število otrok, program pa prostovoljno organizirajo mentorji v skoraj vseh osnovnih šolah po Sloveniji (ibid.).

7.3.4.5 Raziskovalna dejavnost mladih zgodovinarjev

Osnovno izhodišče programa je vpeljava in širjenje raziskovalnega dela na področju humanistike – zgodovine v osnovnih šolah. V tem programu vsako leto sodeluje več kot 1200 mladih raziskovalcev iz vse Slovenije, ki jim strokovno podporo nudijo mentorji zgodovinskih krožkov. Program poteka že od leta 1969 (ibid.).

Tabela 2: Mreža ZPMS po programih

Program	Št. udeležencev	Št. prostovoljcev	Obdobje
Letovanja	14.733 otrok in mladostnikov	709	šolske počitnice
TOM Telefon	67.283 anonimnih klicev	187	vse leto
Otroški parlament	25.350 učencev OŠ 2530 učencev na občinskih 95 učencev na nacionalnem 448 mentorjev OP	265	šolsko leto
Bralna značka	1224 predšolskih otrok 65.921 osnovnošolcev 3224 zlatih značkarjev 50 prireditev za osmošolce in devetošolce	255	šolsko leto
Mladi zgodovinarji	1200 učencev 75 mentorjev	105	šolsko leto

Vir: ZPMS (2006, str. 42–46).

7.3.5 Problemi

Iz poslanic, ki jih ZPMS distribuira vedno ob tednu otroka in ki so različnih tem, je razvidno, da je tematika povezana s tematiko otroških parlamentov. Na kratko bom povzela, na kakšne probleme opozarjajo slovensko javnost glede otrok in njihovega položaja.

Osnovno vodilo ZPMS je izpolnjevanje Konvencije o otrokovih pravicah, na katere različne člene se vežejo vsi njihovi programi. To pa je z drugimi besedami tudi omogočanje pravic otrokom. ZPMS vsako leto ob tednu otroka poziva slovensko javnost na spoštovanje otrokovih pravic, na ustvarjanje pogojev za uresničevanje njihovih pravic in opozarja na obveznost države.

Pri ZPMS opozarjajo na to, da ima vsak otrok pravico do drugačnosti in nediskriminacije. Ima pravico, da vsi organi oblasti ter vsi, ki delajo z otrokom ali zanj, jamčijo s konvencijo priznane pravice brez kakršnega koli razlikovanja, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, narodno, etično ali družbeno poreklo, premoženje, invalidnost, rojstvo ali kakršen koli drug položaj otroka, njegovih staršev ali zakonitega skrbnika.

Socialne razlike se v Sloveniji poglobljajo in posledice tega čutijo tudi otroci. Razlike se povečujejo tudi med mestom in vasjo. Država bi morala storiti vse, da zagotovi enake možnosti dostopa do interesnih dejavnosti in bogatejših oblik preživljanja prostega časa kakor tudi do šolanja otrok ne glede na socialni izvor staršev in ne glede na mesto bivanja.

Otroci pripadajo različnim narodnim in etičnim skupinam, živečim v Sloveniji, in govorijo različne materne jezike. Konvencija o otrokovih pravicah zahteva, da države spoštujejo otrokovo pravico do ohranjanja lastne identitete, všteti državljanstvo, ime in družinska razmerja, seveda v skladu z zakoni. V Sloveniji se zaenkrat še ni storilo dovolj, da bi otroci, ki niso slovenskega rodu, imeli možnost učiti se maternega jezika, ki je temelj za ohranjanje lastne identitete. Zlasti so za to prikrajšani otroci romske skupnosti ter otroci iz srbske, hrvaške in drugih skupnosti. Za tiste otroke, ki ne obvladajo dovolj dobro slovenskega jezika, bi morala država zagotoviti dodatne možnosti izobraževanja. Pri ZPMS zato odločno nasprotujejo praksi, da slovenske šolske oblasti mnoge romske otroke še vedno tudi zaradi neznanja slovenskega jezika usmerjajo v oddelek za otroke s posebnimi potrebami. Nasprotujejo tudi oblikovanju razredov otrok ene etične skupnosti, kar predstavlja svojevrstno obliko diskriminacije.

Pri ZPMS ugotavljajo, da se povečujejo razlike med otroki in mladostniki pri njihovih možnostih vključevanja v kakovostne programe preživljanja prostega časa. Ugotavljajo tudi, da v slovenskih občinah ni dovolj primernih prostorov za srečevanje mladih v njihovem prostem času in izvajanje raznovrstnih programov.

Opozarjajo tudi na položaj slovenskih otrok v evropskem prostoru ter otrok in mladostnikov v Evropi. Hkrati želijo opozoriti, da imajo mladi svoj odnos do življenja v sodobni Evropi, pa jim javnost ne prisluhne dovolj. Zato jim je treba omogočiti, da postanejo sodelujoči partner pri oblikovanju Evrope miru in nenasilja, Evrope socialnega vključevanja in Evrope brez teptanja človekovih, otrokovih pravic. Imeti morajo možnost in priložnost izraziti svoja mnenja, ki so plod njihovih lastnih mnenj in izkušenj.

V ZPMS bodo zato v prihodnje storili vse za bogatejše preživljanje prostega časa mladih, za zdrave in varne počitnice, dostopna in kakovostna letovanja in zimovanja, raznovrstna praznovanja, festivale in zabave, ustvarjalno delo mladih, za dvig bralne pismenosti in druge vsebine, ki bogatijo prosti čas mladih. Pri vsem tem pa upajo, da jim bo sledila tudi najširša slovenska javnost (e-mail, ZPMS, 3. 12. 2008).

7.4 MESTNA ZVEZA PRIJATELJEV MLADINE

7.4.1 Delovanje

Mestna zveza prijateljev mladine Ljubljana (skrajšano ime Mestna ZPM Ljubljana) je nevladna in nepridobitna organizacija, ki izvaja številne brezplačne programe oziroma projekte skozi vse leto. Deluje z željo, da se otroci, mladostniki in starši v Ljubljani in okolici usmerijo k pozitivnim vrednotam, kot so spoštovanje soljudi, okolja in živali, zdrav način življenja, ki vključuje gibanje in prehrano, ter nadgradnja znanja, ki je še kako pomembna za nadaljnji razvoj posameznikov in deluje po načelu »Enake možnosti za vse otroke, mladostnike in družine v Ljubljani z okolico«. Programi Mestne ZPM Ljubljana so večinoma brezplačni in dostopni vsem prebivalcem Mestne občine Ljubljana in okolice (e-mail, MZPM, 12. 12. 2008).

Mestna ZPM Ljubljana je prostovoljna, nevladna, nestrankarska, samostojna humanitarna in neprofitna organizacija, ki povezuje društva prijateljev mladine na območju Mestne občine Ljubljana in primestnih občin, ki delajo v dobro otrok, mladostnikov in družin.

Danes kot koordinatorica povezuje 21 društev prijateljev mladine in območnih ZPM Vič - Rudnik, Šiška, Moste - Polje in Center, v sklopu katere deluje tudi Zavod za letovanje in rekreacijo otrok (ibid.).

7.4.2 Cilji

Mestna ZPM Ljubljana si prizadeva prispevati k dvigu kakovosti življenja otrok, mladostnikov in družin, zastopati in uveljavljati njihove interese in potrebe, ščititi njihove pravice na osnovi Ustave RS, Deklaracije o človekovih pravicah, Konvencije o otrokovih pravicah ter drugih dokumentih, ki zadevajo otroke, mladostnike in družine.

Organizira prireditve in srečanja za mlade ter različne oblike kakovostnega preživljanja prostega časa otrok, mladostnikov in družin (ibid.).

7.4.3 Vizija

Vizija Mestne ZPM Ljubljana je, da bodo načrtovani programi vsebinsko in organizacijsko kakovostno zasnovani in izvedeni po meri otrok, mladostnikov in staršev, katerim so tudi namenjeni. Za vsakim dobrim programom stojijo prostovoljci, strokovnjaki in laični prijatelji otrok in mladine, ki želijo delček svojega časa nameniti otrokom.

Naloga vseh zaposlenih v Mestni ZPM Ljubljana in območnih ZPM v Ljubljani je, da skupaj s funkcionarji in organi Zveze ustvarjajo pogoje za izvajanje programov, ki so namenjeni vsem otrokom, mladostnikom in družinam iz Ljubljane in okolice (ibid.).

7.4.4 Področja delovanja

Prosti čas

Številne brezplačne ustvarjalne delavnice potekajo vsak konec tedna in v času počitnic v Ljubljani pod sloganom: Druženje, ustvarjalnost, igra in vitalnost.

S projektom Prebujena čolnarna je Mestna ZPM Ljubljana izvedla več kot 280 različnih tematsko obarvanih delavnic, kjer so se otroci, starši, babice in dedki seznanili z najrazličnejšimi materiali ter z zanimivimi gosti, ki so se navezovali na nosilne teme posameznih mesecev (ibid.).

Zabava

Različne prireditve, ki potekajo skozi vse leto:

- Pomežik poletju,
- Teden otroka,
- Veseli december,
- sodelovanje na Otroškem bazarju in na prireditvi ob svetovnem dnevu astme v parku Zvezda.

Ekologija

Projekt Zeleni nahrbtnik poteka že 17. leto v ljubljanskih vrtcih in od leta 2006 naprej tudi v drugih vrtcih po Sloveniji.

Cilj projekta Zeleni nahrbtnik je spodbujanje otrokovih pozitivnih čustev do okolja, razvijanje otrokove občutljivosti na posege človeka v okolje, spodbujanje otrok k iskanju rešitev za okoljske probleme (ibid.).

Učenje za demokracijo

Projekt Otroški parlament govori o vsem tistem, kar zaznavajo učenci v ljubljanskih osnovnih šolah in zavodih ter v strpnem in kulturnem dialogu polemizirajo s svojimi stališči ter predlagajo izhode in rešitve za določene probleme. Prirejajo pa tudi tridnevni izkustveni tabor za člane Mestne otroške vlade in stripovsko delavnico Spoštuj svoj čas – spoštuj svoje življenje (ibid.).

Klub vzgojiteljev

Za študente različnih profilov ima Mestna ZPM Ljubljana pripravljena brezplačna izobraževanja – interaktivna predavanja s področja dela z mladimi (komunikacija, reševanje konfliktov), vodenje skupin mladih, praktični prikaz aktivnosti ter animacijo otrok in mladostnikov. Po izobraževanju se lahko študentje aktivno vključijo v izvedbo programov Mestne ZPM Ljubljana, območnih ZPM in na Zavodu za letovanje in rekreacijo otrok, za kar dobijo plačilo (ibid.).

Šola za starše in izobraževanje staršev

Glavna sofinancerja projekta Šole za starše sta Urad za preprečevanje zasvojenosti pri Mestni občini Ljubljana in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (712 evrov). Namen projekta je iskanje odgovorov na vprašanja in probleme, povezane z odraščanjem otrok (ibid.).

Socialna vključenost

Vključenost otrok in mladostnikov iz socialno šibkih družin iz Ljubljane in okolice v številne prostočasne programe, ki jih Mestna ZPM Ljubljana izvaja s pomočjo dobrotelčnih in humanitarnih projektov, kot so (ibid.):

- humanitarni projekt Pomoč za otroška igrišča v Ljubljani;
- dobrotelni projekt Pravljični možje za majhne želje, kjer so obdarili 450 ljubljanskih prvošolcev iz socialno šibkih družin;
- dobrotelni projekt Otroci enega sonca, brezplačno letovanje ljubljanskih otrok iz socialno šibkih družin ter številne brezplačne delavnice. Na Mestni ZPM Ljubljana so zbrali 4305 evrov in s tem 16 otrokom iz socialno šibkih družin omogočili brezplačne 10-dnevne počitnice.

Kultura

Otroci s pomočjo branja in raziskovanja spoznavajo različne kulture. Projekt Evropa v šoli sofinancira Urad vlade RS za komuniciranje, in sicer v višini 1500 evrov.

Letovanja, zimovanja, tabori

Letovanja, zimovanja in tabori potekajo v počitniških domovih, ki jih izvajajo ZPM Vič - Rudnik, ZPM Moste - Polje in Zavod za letovanje in rekreacijo otrok.

7.4.5 Programi

Mestna ZPM Ljubljana izvaja programe za:

- demokratične in humane medsebojne odnose med otroki in mladostniki ter njimi in odraslimi;
- razvijanje okoljske in domovinske vzgoje;
- razvijanje bralne kulture, mirovništva, strpnosti in solidarnosti, kulturne dediščine idr.

Mestna ZPM Ljubljana skupaj z območnimi ZPM v Ljubljani pokriva približno 15 % celotne populacije osnovnošolcev v Sloveniji. V Ljubljani sodeluje z vsemi 46 ljubljanskimi osnovnimi šolami in 4 zavodi, kot regijski koordinator pa tudi z drugimi osnovnimi in srednjimi šolami ljubljanske regije. Letno je v programe vključenih več kot 69.000 udeležencev – otrok, mladostnikov in družin, kar pomeni, da je posamezni udeleženec vključen v najmanj 3 do 4 programe, ki jih izvaja Mestna ZPM Ljubljana. Dosedanja finančna podpora Mestne občine Ljubljana je izjemno pomembna za dolgoročno usmerjene programe v korist otrok, mladostnikov in družin, ki jih izvaja Mestna ZPM Ljubljana (ibid.).

Tabela 3: Število udeležencev v različnih aktivnostih

PROJEKTI, PRIREDITVE, TABORI, IZOBRAŽEVANJA, BRALNA ZNAČKA, LETOVANJA IN TABORI	ŠT. UDELEŽENCEV
Projekt – Prebujena čolnarna Programi – Počitniški programi v Ljubljani	– 11.200 otrok, mladostnikov, staršev, babic in dedkov – 3215 otrok in mladostnikov
Prireditve – Pomežik poletju – Teden otroka – Veseli december – Otroški bazar	– skupaj 11.165 otrok, mladostnikov in staršev
Projekt – Zeleni nahrbtnik	– 29 enot oz. 88 skupin ljubljanskih vrtcev s 1725 udeleženci (predšolski otroci) – 2736 predšolskih otrok iz Posavja, Bele krajine, Kopra, Braslovč, Cerknice, Velenja in Šaleške doline
Projekt Otroški parlament – območni otroški parlament – mestni otroški parlament – regijski otroški parlament – nacionalni otroški parlament 3-dnevni tabor – Spoštuj svoj čas – spoštuj svoje življenje	– 230 ljubljanskih osnovnošolcev – 64 ljubljanskih osnovnošolcev – 52 osnovnošolcev ljubljanske regije – 18 delegatov iz ljubljanske regije – 40 ljubljanskih osnovnošolcev
Izobraževanja – animatorjev – staršev	– 70 študentov – 450 staršev
Humanitarni projekt – Pomoč za otroška igrišča v Ljubljani Dobrodelni projekt – Pravljični možje za majhne želje – Otroci enega sonca	– v vseh treh aktivnostih več kot 1180 otrok in mladostnikov
Projekt – Evropa v šoli	– 256 osnovnošolcev in srednješolcev
Literarna, ekološka in zamejska bralna značka Letovanja, zimovanja in tabori	– 34.551 predšolskih otrok in mladostnikov – 3765 ljubljanskih otrok in mladostnikov

Vir: (e-mail, MZPM, 12. 12. 2008).

7.4.6 Problemi

Tako kot številne druge nevladne in nepridobitne organizacije v Sloveniji se tudi Mestna ZPM Ljubljana sooča s problemi financiranja na državni in lokalni ravni. Na žalost opažajo, da se javni razpisi zmanjšujejo iz leta v leto. To pomeni, da so primorani krčiti obseg brezplačnih aktivnosti za otroke, mladostnike in družine, odpovedati najem prostorov, kjer poteka organizacija posameznih aktivnosti, odpovedovati strokovne sodelavce, ki so bili v preteklosti v rednih delovnih razmerjih, ker na žalost javni razpisi ne omogočajo rednih zaposlitev, ki so še kako potrebni pri opravljanju del in nalog v nevladnem sektorju.

Skratka, nevladni sektor v Sloveniji je »finančno podhranjen«, čeprav izvaja številne projekte oz. programe za otroke, mladostnike in družine in si želi tvornega sodelovanja in dopolnjevanja z vladnim sektorjem (ibid.).

8 ZAKLJUČEK

Pojem nevladni sektor se pogosto uporablja v strokovni literaturi in čedalje bolj tudi v širši javnosti, vendar pa je to sektor, o katerem se še vedno premalo govori. Nevladne organizacije imajo v družbi čedalje bolj pomembno vlogo, to pa zato, ker tržni sistem ne more zagotavljati vseh potrebnih storitev in ker tudi državne institucije ne morejo odgovarjati dejanskim potrebam ljudi. Ravno zaradi tega so nevladne organizacije v družbi nujno potrebne, saj zagotavljajo tisto, česar organizacije, ki so ustanovljene z drugačnim namenom, torej z namenom ustvarjanja dobička, ne morejo zagotavljati.

Naloga pravne in socialne države je, da ščiti šibke, in najbolj šibek je vsekakor otrok. Otrok namreč ne ve, kako se boriti, kaj so njegove pravice, niti ne more vplivati na to, kdo bo odločal o okoliščinah, v katerih odrasča.

Nevladne organizacije, ki delujejo v korist otrok, imajo pomembno vlogo, saj si prizadevajo, da bi bili vsi otroci zaščiteni pred vsemi oblikami nasilja ter da bi imeli brezskrbno otroštvo. S tem namenom izvajajo številnimi programe, projekte, prireditve ter ustvarjalne delavnice, preko katerih se izboljšuje tudi njihov ugled in prepoznavnost v družbi.

Tako kot preostali nevladni sektor se tudi te nevladne organizacije srečujejo s problemi financiranja, kar pa posledično vpliva tudi na zmanjšano sposobnost njihovega delovanja in izpeljavo različnih aktivnosti. Finančna sredstva zato poskušajo pridobiti tudi z različnimi akcijami in kampanjami, preko SMS-sporočil in z drugimi oblikami zbiranja sredstev.

Nevladne organizacije vse bolj težijo k sodelovanju in povezovanju, da bi se v javnosti slišal njihov glas ter da bi slovenska družba in država postali bolj odprti za vse državljane, ki prebivajo v njej.

Pri proučevanju na konkretnem primeru UNICEF-a, Zveze prijateljev mladine Slovenija in Mestne zveze prijateljev mladine Ljubljana sem prišla do spoznanja, da so te organizacije izredno pomembne, saj s svojim delovanjem pomagajo otrokom, da lahko kakovostno preživijo svoj prosti čas, s tem da se udeležujejo raznih aktivnosti, ki jih le-te izvajajo. Obenem pa pomoč nudijo tudi otrokom iz socialno šibkih družin, tako da jim omogočajo različna letovanja, zimovanja in tabore, ki jih izvajajo v času zimskih in poletnih počitnic.

Zavedati se moramo, da otroci niso stvar izbire in je treba organizacijam, kot so UNICEF, Zveza prijateljev mladine Slovenija in Mestna zveza prijateljev mladine Ljubljana izreči pohvalo in jim nameniti veliko podporo pri nadaljnjem delu.

LITERATURA

1. BIBIČ, Adolf. Politološki preseki – Civilna družba in politični pluralizem. Znanstvena knjižnica FDV, Ljubljana, 1997.
2. BRGLEZ, Alja. Posttranzicijska država vs. civilna družba. Inštitut za civilizacijo in kulturo, Ljubljana, 2004.
3. CERAR, Miro. Narava in pomen človekovih pravic. V: CERAR, Miro (ur.): Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili. Društvo Amnesty International Slovenije in Mirovni Inštitut, Ljubljana, 2002, str. 17–28.
4. CIMERMAN, Franci. Delovanje nedržavnih (nevladnih) organizacij. Diplomsko delo visokošolskega programa. Fakulteta za upravo, Ljubljana, 2004.
5. ČRNAK-MEGLIČ, Alenka; VOJNOVIČ, Maja. Razvoj, vloga in pomen neprofitno-volonterskega sektorja v Sloveniji. V: Vloga in financiranje NVO. Zbornik strokovnih prispevkov. Regionalni center za okolje za srednjo in vzhodno Evropo, Fiesa, 1997.
6. HROVATIN, Nevenka. Ekonomski vidiki menedžmenta nevladnih organizacij V: JELOVAC, Dejan (ur.): Jadranje po nemirnih voda managementa nevladnih organizacij. Zavod Radio Študent, Ljubljana, 2002, str. 71–80.
7. JELOVAC, Dejan. Odisejada krmarjev neprofitnega sektorja. V: JELOVAC, Dejan (ur.): Jadranje po nemirnih vodah managementa nevladnih organizacij. Zavod Radio Študent, Ljubljana, 2002, str. 16.
8. KAMNAR, Helena. Javni zavodi med državo in trgom. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, 1999.
9. KOGOVIŠEK, Neža (ur.). Priročnik za nevladne organizacije v boju proti diskriminaciji. Mirovni Inštitut, Ljubljana, 2005, str. 20.
10. KOLARIČ, Zinka; ČRNAK - MEGLIČ, Alenka; VOJNOVIČ, Maja. Zasebne neprofitno volonterske organizacije v mednarodni perspektivi. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2002.

11. KUSTEC - LIPICER, Simona. Poseganje države v civilno družbo – Javnopolitična perspektiva. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2006.
12. MASTNAK, Tomaž. Vzhodno od raja – Civilna družba pod komunizmom in po njem. Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1992.
13. SALOMON, Lester. ANHEIER, Helmut. Defining the nonprofit sector – a cross national analysis. Manchester University, Manchester, 1997.
14. OBLAK, Erika (ur.). Poročilo o nevladnem sektorju. Dobra družba, Ljubljana, 2004, str. 4.
15. SEKULA, Darja. Nevladne organizacije. Diplomsko delo Visoke poslovne šole. Ekonomska fakulteta, Ljubljana, 2002.
16. ŠPORAR, Primož; MAREGA, Milena; ŽNIDARŠIČ, Bojan; LESKOVŠEK, Vesna; GRIEF, Tatjana; MAKSIMOVIČ, Zoran. Strokovne podlage za program vključevanja nevladnih organizacij v pripravo, izvedbo in vrednotenje razvojnih strateških dokumentov RS. CNVOS in Regionalni center za okolje za srednjo in vzhodno Evropo, Ljubljana, 2003.
17. TORKAR, Aleš; ČANDEK, Sonja. Stabilno financiranje nevladnih organizacij. Center za neprofitni management, Ljubljana, 1999.
18. TRTNIK, Aleš. Civilna družba v osemdesetih letih. Diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 1998.
19. VREČKO, Igor (ur.). Strategija systemskega razvoja nevladnih organizacij v Sloveniji za obdobje 2003–2008. Združenje za projektni management Slovenije, Ljubljana, 2003, str. 7.
20. ZAGORAC, Dean. Mednarodne nevladne organizacije in nastanek norm človekovih pravic. V: CERAR, Miro (ur.): Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili. Društvo Amnesty International Slovenije in Mirovni Inštitut, Ljubljana, 2002, str. 96–109.
21. ŽNIDARŠIČ - KRANJC, Alenka. Ekonomika in upravljanje neprofitne organizacije. Postojna, 1996.

VIRI

1. Slovar slovenskega knjižnega jezika. Anton Bajec et.al. (ur.). Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. DZS, Ljubljana, 1995, str. 1398.
2. Strategija systemskega razvoja nevladnih organizacij v Sloveniji 2003–2008, 2003, str. 7.
3. Poročilo o stanju v nevladnem sektorju. Oblak, Erika (ur.). 2004, str. 4.

VIRI Z INTERNETA

UNICEF. Vsi otroci imajo pravice. URL= »http://www.unicef.si/main/vsi_otroci.wlgt«. 30. 8. 2008a.

UNICEF. Povej! za varno šolo. URL= »http://www.unicef.si/main/pilotski_projekt.wlgt«. 8. 9. 2008b.

Zveza prijateljev mladine Slovenija. Temeljna opredelitev in poslanstvo organizacije. URL= »<http://sl.zpms.si>«. 8. 9. 2008a.

Zveza prijateljev mladine Slovenija. Hiša zavetja. URL= »<http://sl.zpms.si/programi/hisa-zavetja>«. 10. 9. 2008b.

VIRI Z INTERNETA: e-mail sporočila

ZVEZA PRIJATELJEV MLADINE SLOVENIJA

- ZPMS. Zveza prijateljev mladine Slovenija: Temeljna predstavitev.doc. E-mail sporočilo, Petra Zega, 3. 12. 2008.
- ZPMS. Zveza prijateljev mladine Slovenija: Hočevar Franc: Poslanica ob tednu otroka 2004, 2005, 2007. E-mail sporočilo, Petra Zega, 3. 12. 2008.

MESTNA ZVEZA PRIJATELJEV MLADINE LJUBLJANA

- MZPML. Mestna zveza prijateljev mladine Ljubljana. E-mail sporočilo, Duša Grubački Andjelov, 12. 12. 2008.

DRUGI VIRI Z INTERNETA

Wikipedia. Civilna družba. URL= »URL=
»http://sl.wikipedia.org/wiki/Civilna_dru%C5%BEba«. 5. 8. 2008.

RTV Slovenija. Imate Pravice!
URL= »http://www.rtvlo.si/modload.php?&c_mod=static&c_menu=1091021112«. 30. 8. 2008.

EIP Slovenija. Povzetek pravic iz Konvencije o otrokovih pravicah. URL=
»http://www.eip-ass.si/mojepravice/ze_poznas/povzetek_kop.htm«. 30. 8. 2008a.

EIP Slovenija. Poenostavljena oblika Konvencije o otrokovih pravicah.
URL= »http://www.eip-ass.si/mojepravice/ze_poznas/kop_made_easy.htm«. 30. 8. 2008b.

OSTALI (ANONIMNI) VIRI

Društvo UNICEF Slovenija 2008, Ljubljana. Unicefove delavnice v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah.

Priročnik UNICEF Slovenija. Pavšičeva 1, Ljubljana, 2006.

UNICEF Novice številka 8/2008. Ljubljana, 2008.

SEZNAM TABEL IN GRAFOV

Tabela 1: Število vrtcev in šol, udeleženi v projektih.....	45
Tabela 2: Mreža ZPMS po programih.....	51
Tabela 3: Število udeležencev v različnih aktivnostih.....	58
Graf 1: Poraba UNICEF-ovih sredstev po programih.....	36

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

NVO	Nevladne organizacije
OZN	Organizacija združenih narodov
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund – Mednarodni sklad za pomoč otrokom pri OZN
ZPMS	Zveza prijateljev mladine Slovenija
MZPML	Mestna zveza prijateljev mladine Ljubljana

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Podpisana, Janja Skok, študentka visokošolskega strokovnega programa Javna uprava, izjavljam, da sem avtor diplomskega dela z naslovom Delovanje nevladnih organizacij na področju otrokovih pravic.

Strinjam se z objavo diplomskega dela na internetu.

Diplomsko delo je lektorirala: Ksenija Pečnik

Podpis: Janja Skok